Routekaart stalaanpassingen Noord-Brabant 2024

Provincie Noord-Brabant

19 juli 2022

Provincie Noord-Brabant

Routekaart stalaanpassingen Noord-Brabant 2024

Vastgesteld door Gedeputeerde Staten
19 juli 2022

Inhoud

Samenvatting 1

1. Inleiding 3

Aanleiding 3
Doel 3
Veranderende context 3
Leeswijzer 4

2. Uitgangssituatie 5

2.1 Huidige regelgeving 5
2.2 Situatie in de veehouderij 6
2.3 Beschikbare systemen 10
2.4 Natuurinclusieve veehouderij 11
2.5 Samenhang met aanpalende dossiers 12
2.6 Juridische aspecten 14
2.7 Sociale aspecten 16
2.8 Uitvoeringsaspecten 16

3. Actielijnen 17

3.1 Vergunningverlening, handhaving en toezicht 17
3.2 Graasdierhouderij 20
3.3 Hokdierhouderij 24
3.4 Sociale impact 26
3.5 Communicatie 26
3.6 Organisatie en samenwerking 28
3.7 Financiële aspecten 29
3.8 Tijdslijn 31
3.9 Risico's en onzekerheden veehouders 32

Bijlage I Beslis- en stappenplannen 35

A Rundveehouderij 35
B Overige veehouderijen 36

Bijlage II Protocol Toezicht en Handhaving 37

Inleiding 37
Doel 37
Uitgangspunten 37
Vergunningverlening 37
Toezicht en handhaving 38

Samenvatting

Als onderdeel van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) moeten 1 januari 2024 veel veehouders aanpassingen aan hun stallen hebben uitgevoerd om zo te voldoen aan de (Interim) Omgevingsverordening ((I)OV). Dit levert een substantiële bijdrage aan het behalen van de richtinggevende doelen die het Rijk aan onze provincie stelt.

Deze routekaart schetst eerst de huidige situatie. Er zijn de nodige onzekerheden voor veehouders als gevolg van de zich nog ontwikkelende jurisprudentie en de aangekondigde concretisering van doelen van het rijksbeleid en de vertaling daarvan in het op te stellen Gebiedsplan NPLG. Vervolgens komt aan de orde welke acties de provincie Noord-Brabant gaat ondernemen. Doel is te bevorderen dat veehouders tijdig beslissingen nemen, een goed verlopend proces van vergunningverlening, toezicht en handhaving en financiële ondersteuning bij de stalaanpassingen.

Deze routekaart heeft tot doel veehouders te informeren, faciliteren en ondersteunen bij het tijdig maken van keuzes en de realisatie daarvan. Veehouders zijn primair verantwoordelijk voor het maken van de keuzes en de realisatie ervan. De provincie wil, samen met gemeenten en Omgevingsdiensten, alles doen wat redelijkerwijs van haar verwacht kan worden om dit proces goed te laten verlopen.

Communicatie

Het is van belang dat veehouders, hun vertegenwoordigers, adviseurs en financiers goed geïnformeerd zijn over de werking van de (I)OV, de onzekerheden en het handelingsperspectief om daarmee om te gaan. Communicatie is hiervoor een belangrijk middel. Vanaf de zomer 2022 starten we een intensief communicatietraject.

Financiële ondersteuning stalaanpassingen

We willen ervoor zorgen dat Brabantse veehouders zo spoedig mogelijk gebruik kunnen maken van het Rijksbudget dat beschikbaar komt om stalaanpassingen financieel te ondersteunen. Naar verwachting komt er najaar 2022 €45 miljoen beschikbaar vanuit het Rijk voor financiële ondersteuning van stalaanpassingen.

Optimaliseren vergunningverlening

We nemen stappen om te komen tot optimalisatie van het vergunningverleningsproces. Zorg daarbij is wel dat de verwachte introductie van de vergunningplicht bij intern salderen leidt tot een tekort aan capaciteit voor vergunningverlening. We versterken de samenwerking met en ondersteuning van gemeenten en omgevingsdiensten, onder andere met een gezamenlijk expertteam en het al bestaande ondersteuningsnetwerk.

Spoedig vergunningen aanvragen stimuleren

Hoe eerder veehouders een vergunning aanvragen hoe beter het proces van vergunningverlening en realisatie van de stalaanpassingen kan verlopen. Als veehouders tijdig (1 april 2023) een volledige vergunningaanvraag hebben ingediend is het moment van onherroepelijk worden van de vergunning bepalend voor het moment dat zij aan de (I)OV moeten voldoen in de handhaving. We zorgen ervoor dat vergunningaanvragen die voor 1 april 2023 worden ingediend zijn verzekerd van toetsing aan de op dat moment geldende emissie-eisen. We onderzoeken hoe we hogere subsidiepercentages voor stalaanpassingen kunnen hanteren voor stalaanpassingen waarvoor de vergunning vroeg is aangevraagd.

Begeleiden en ondersteunen extensivering graasdierhouderij

In de gebieden rond Natura 2000, Natte Natuurparels en in beekdalen is het behoud van extensieve graasdierhouderij van belang voor het behalen van de beleidsdoelen voor natuur, water en klimaat. We onderzoeken of en onder welke randvoorwaarden deze groep begeleiding en ondersteuning kan krijgen zodat zij, met behulp van gebiedsprocessen en landschapsgronden, kunnen extensiveren.

Het wordt mogelijk dat veehouders Brabant breed hun score op de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij kunnen berekenen. Zo kunnen zij aantonen dat zij in aanmerking komen voor de uitzondering voor extensieve natuurinclusieve (biologische) bedrijven in de (Interim) Omgevingsverordening en dan hoeven zij hun stallen niet aan te passen.

Onderdeel brede ondersteuning

De Routekaart Stalaanpassingen is zo een uitbreiding en versterking van het pakket aan maatregelen die wij al treffen om veehouders te ondersteunen bij de transitie veehouderij, zoals het Ondersteuningsnetwerk en de VAB-impuls.

1. Inleiding

Aanleiding

In 2017 hebben Provinciale Staten besloten de Verordening natuurbescherming aan te passen met als doel een versnelde emissiereductie van ammoniak uit stallen te bewerkstelligen. Dit met als doel de natuur te herstellen en sterker te maken en economische en maatschappelijke ontwikkelingen mogelijk te make. Zo houden we Brabant open. Met een aantal aanpassingen nadien verplicht de huidige (Interim) Omgevingsverordening veehouders hun stallen per 1 januari 2024 te laten voldoen aan aangescherpte emissie-eisen (het volgend hoofdstuk gaat hier meer in detail op in). Dit is een belangrijk onderdeel van het omlaag brengen van de stikstofemissies in de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS) en levert een substantieel aandeel in het behalen van de richtinggevende doelen die het Rijk aan de provincie stelt.

Het bureau Connecting Agri and Food (CAF) heeft begin 2022 in beeld gebracht op hoeveel Brabantse veehouderijlocaties aanpassing van één of meer stallen nodig is[1]. In de statenmededeling van 15 februari 2022 schetsen Gedeputeerde Staten op hoofdlijnen een aanpak, Routekaart Stalaanpassingen 2024, om veehouders te ondersteunen en faciliteren bij de keuzes die zij op afzienbare termijn moeten maken. Deze hoofdlijnen vergen uitwerking tot concrete acties, waaronder een communicatieplan. Voorliggende notitie bevat die uitwerking.

Doel

De Routekaart Stalaanpassingen 2024 heeft tot doel veehouders te informeren, faciliteren en ondersteunen bij het tijdig maken van keuzes en de realisatie daarvan. Veehouders zijn primair verantwoordelijk voor het maken van de keuzes en de realisatie ervan. De provincie wil, samen met gemeenten en Omgevingsdiensten, alles doen wat redelijkerwijs van haar verwacht kan worden om dit proces goed te laten verlopen. Sinds 2018 biedt de provincie financiële ondersteuning en zij spant zich in om hier vanuit het Rijk aanvulling op te bewerkstelligen.

Veranderende context

De omgeving waarbinnen de versnelde emissiereductie zijn beslag krijgt verandert voortdurend. In 2019 zijn met de uitspraak van de Raad van State de juridische kaders veranderd; deze zijn nog steeds aan verandering onderhevig door voortschrijdende jurisprudentie en wetgeving. In 2021 is de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) in werking getreden. Mede naar aanleiding hiervan is in Brabant de Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak (GGA) opgezet om versneld te komen tot realisatie van de natuur-, water- en klimaatdoelen, samen met een transitie in de landbouw. Het kabinet Rutte IV heeft een omvangrijke aanpak voor de transitie van het landelijk gebied aangekondigd via het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn (7e APN) en het Nationaal Programma Landelijk gebied (NPLG). Provinciale Staten hebben op 8 april 2022 het Beleidskader Landbouw en Voedsel vastgesteld; daaraan gekoppeld hebben Gedeputeerde Staten op 31 mei de Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel vastgesteld. Daarnaast is de jurisprudentie rond de toepassing van de Wet natuurbescherming nog sterk in ontwikkeling. *Last but not least* heeft de op 10 juni 2022 aangekondigde aanpak van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) grote impact.
Al deze ontwikkelingen zijn van invloed op de keuzes die veehouders maken met betrekking tot het aanpassen van hun stallen en daarmee (mede) de toekomst van hun bedrijf. En daarmee zijn deze ontwikkelingen van invloed op de Routekaart 2024: deze moet dusdanig zijn dat de keuzes (mede) bijdragen aan de realisatie van genoemde doelstellingen, niet in het minst omdat dit de veehouders duidelijkheid en daarmee perspectief biedt.

[1] Van Kampen et al. 2022. Verwachte aantal veehouderijlocaties waarop voor 1-1-2024 stalaanpassingen gedaan moeten worden op grond van de interim omgevingsverordening (IOV)

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 van deze notitie beschrijft de situatie zoals deze nu is. Op basis daarvan formuleren we in hoofdstuk 3 de acties die de provincie Noord-Brabant samen met gemeenten en omgevingsdienst gaat nemen om het gestelde doel te realiseren.

2. Uitgangssituatie

2.1 Huidige regelgeving

Deze paragraaf beperkt zich tot de regelgeving die relevant is voor de Routekaart Stalaanpassingen 2024: regelgeving die betrekking heeft op veehouderijbedrijven die moeten gaan voldoen aan de eisen in de (Interim) Omgevingsverordening.

(Interim) Omgevingsverordening

Op 1 januari 2024 geldt voor alle veehouderijen in Noord-Brabant dat zij moeten voldoen aan artikel 2.66 tot en met 2.70 van de Interim Omgevingsverordening (IOV) dan wel artikel 3.98 tot en met 3.102 van de Omgevingsverordening[2] (OV). In het kort[3] komt dit er op neer dat:

1. Een veehouderij voldoet gemiddeld aan de emissie-eisen in de bijlage 2 (IOV) of bijlage IV (OV).

Of

2. Ieder huisvestingsysteem voldoet aan genoemde bijlagen, waarbij systemen die jonger zijn dan 20 jaar (rundveehouderij) of 15 jaar (overige veehouderij) hier niet aan hoeven te voldoen.

Het huisvestingssysteem in nieuwe stallen of uitbreidingen moeten altijd voldoen aan de genoemde bijlagen.

Op deze basisregel is een aantal uitzonderingen van toepassing, de belangrijkste zijn:

a) *Natuurinclusieve bedrijven.* Bedrijven met een natuurinclusieve bedrijfsvoering, die blijvend een veebezetting van niet meer dan 2 grootvee-eenheden (gve[4]) per hectare hebben en die door het treffen van aanvullende maatregelen blijvend aantonen de beoogde ammoniakreductie te realiseren[5]. Voor melkveebedrijven is de Handreiking natuurinclusieve melkveehouderij opgesteld: zij voldoen als zij minimaal 1000 punten scoren op de scoringstabel in de handreiking (gebaseerd op de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM)) in combinatie met een lage veebezetting en weidegang. Natuurinclusieve veehouderijen kunnen ook een vrijloopstal bouwen.
b) *Stoppende bedrijven.* Bedrijven die uiterlijk per 1 januari 2028 stoppen mogen tot die tijd zonder stalaanpassing doorgaan mits ze het aantal dieren zoveel verminderen dat de emissiereductie even groot is als bij aanpassing van de stallen[6].

Bijlage I bij deze notitie bevat twee beslis- en stappenplannen voor respectievelijk de graasdierhouderij en de hokdierhouderij waarin de opties en bijbehorende vervolgstappen voor veehouders in beeld zijn gebracht.

De emissie-eisen waaraan moet worden voldaan zijn verwoord in bijlage 2 van de (I)OV. Deze eisen worden stapsgewijs scherper: per 1-1-2024 en per 1-1-2028. De eisen op moment van vergunningsaanvraag[7] zijn bepalend en zijn dan van toepassing voor 15 of 20 jaar vanaf dat moment voor de desbetreffende stal.

[2] De Omgevingsverordening (vastgesteld door Provinciale Staten op 11 maart 2022) treedt gelijktijdig met de Omgevingswet in werking, naar verwachting per 1 januari 2023.
[3] Zie genoemde artikelen en handreikingen voor de exacte formuleringen.
[4] Grootvee-eenheid, het equivalent op basis van fosfaatproductie van één melkkoe.
[5] Voor deze bedrijven geldt uiteraard wel dat zij, als zij op enig moment (als onderdeel van de bedrijfsontwikkeling) één of meer stallen renoveren of vervangen, het huisvestingssysteem dan wel aan de eisen van de (I)OV moet voldoen, evenals aan de eisen van het landelijke Besluit Emissiearme Huisvesting.
[6] Berekend op basis van de feitelijk gerealiseerde stalcapaciteit.
[7] Met ingang van de Omgevingswet (naar verwachting 1-1-2023) is het moment van besluitvorming door het bevoegd gezag bepalend.

Wet natuurbescherming

Veehouderijen moeten beschikken over een vergunning op basis van de Wet natuurbescherming (Wnb, de provincie is hiervoor bevoegd gezag) of een verklaring van geen bedenkingen van Gedeputeerde Staten als onderdeel van de omgevingsvergunning (zie hierna). Soms volstaat het hebben van een 'toestemming[8]' die is verleend voordat een gebied als N2000 werd aangewezen. Vergunning of toestemming zijn gekoppeld aan de (aan de hand van huisvestingssystemen berekende) ammoniakemissie van de veehouderij. Als een veehouder zijn bedrijf wil aanpassen om te voldoen aan de vereisten van de (I)OV en de ammoniakemissie neemt niet toe ten opzichte van de bestaande vergunning, dan is het niet nodig een nieuwe vergunning aan te vragen. Ook hoeft de provincie in dat geval geen verklaring van geen bedenkingen af te geven aan de gemeente bij het aanpassen van de omgevingsvergunning[9].
Neemt de ammoniakemissie wel toe door uitbreiding van het aantal dieren, dan is een nieuwe vergunning of verklaring geen bedenkingen nodig. In de huidige situatie is het alleen mogelijk een dergelijke vergunning/verklaring te verlenen in combinatie met extern salderen.
Momenteel is de jurisprudentie rond de vergunningverlening sterk in ontwikkeling; paragraaf 2.5 gaat hier verder op in. Na aanpassing van een huisvestingssysteem is deze voor 20 (rundvee) of 15 (overig vee) jaar gevrijwaard van de provinciale verplichting de stallen aan te passen.

Wet algemene bepalingen omgevingsrecht

Een veehouderij dient te beschikken over een vergunning op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo), de gemeente is hiervoor in veruit de meeste gevallen bevoegd gezag[10]. Bij aanpassing van de veehouderij om te voldoen aan de vereisten van de (I)OV moet de gemeente deze toetsen (op aspecten als geur, fijn stof, geluid, bouwtechnische aspecten, etc.) en zo nodig de omgevingsvergunning of verklaring van bedenkingen aanpassen. Bedrijven die kleiner zijn dan de IPPC-grens[11] kunnen volstaan met een melding ingevolge het Activiteitenbesluit milieubeheer[12]. De gemeente beoordeelt ook of de voorgenomen aanpassingen passen in het bestemmingsplan. Ingeval de oppervlakte van een dierenverblijf toeneemt moet het bedrijf voldoen aan extra voorwaarden uit de (I)OV (omgevingsdialoog, achtergrondbelasting voor geur en de Brabantse Zorgvuldigheidsscore Veehouderij). Als de oppervlakte van een dierenverblijf voor hokdieren toeneemt moeten veehouders in Midden en Oost-Brabant stalderen. Tenslotte kan er sprake zijn van de plicht om (een vorm van) een milieueffectrapportage op te stellen.

2.2 Situatie in de veehouderij

De Brabantse veehouderijen maken in toenemende mate onderdeel uit van vraag gedreven ketenconcepten. Het proces van ketenvorming komt ook in de intensieve veehouderij meer en meer op gang, en afzetorganisaties maken in toenemende mate afspraken met de aan hen toeleverende primaire bedrijven. Voor wat betreft duurzaamheid heeft de toenemende aandacht voor dierwelzijn zich vertaald in een toenemend aantal producten die onder het Beter Leven Keurmerk worden afgezet. Veehouderijen opereren wel in steeds sterker wisselende marktomstandigheden. Met name de prijzen van grondstoffen en energie vertonen een sterke opwaartse beweging. De huidige economische resultaten in de varkens- en pluimveehouderij zijn slecht, na overigens ook een aantal goede jaren. De melkveehouderij laat door een gestegen melkprijs verbeterde bedrijfseconomische

[8] onherroepelijke vigerende vergunning dan wel geldende melding op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht onderdeel milieu, de Wet milieubeheer of de Hinderwet, zie artikel 2.1 Beleidsregel natuurbescherming
[9] Naar verwachting verandert dit in de nabije toekomst, zie paragraaf 2.6
[10] De provincie is in een aantal gevallen bevoegd gezag, bijvoorbeeld als er een stookinstallatie op het bedrijf aanwezig is of als het bedrijf brijvoedering toepast.
[11] 200 melkkoeien, 340 melkkoeien en jongvee, 2.000 vleesvarkens, 750 zeugen en 40.000 stuks pluimvee
[12] Onder de Omgevingswet: Besluit activiteiten leefomgeving

resultaten zien. Over meerdere jaren bezien wordt de melkveehouderij gekenmerkt door matige bedrijfsrendementen en een gunstige solvabiliteit. Veel melkveehouders kunnen ondanks deze matige rendementen doorgaan met het bedrijf, omdat ze genoegen nemen met een lage vergoeding voor de inzet van hun arbeid en geïnvesteerd vermogen.
De afname van het aantal melkveebedrijven gaat door, waarbij het aantal melkkoeien in een lager tempo daalt. Groeiende bedrijven, in belangrijke mate buiten Brabant, nemen de fosfaatrechten over van stoppende Brabantse melkveebedrijven.
Op veel locaties met varkens en pluimvee is al een groot deel van de stallen aangepast zodat ze voldoen aan de vereisten van de (I)OV, in tegenstelling tot in de melkveehouderij.

In recent onderzoek[13] is in beeld gebracht op hoeveel van de 4.385 actieve bedrijfslocaties er in Noord-Brabant naar verwachting voor 2024 huisvestingssystemen aangepast moeten worden op basis van de (I)OV. Belangrijkste conclusie uit het onderzoek is dat elke sector nog een opgave heeft ten aanzien van het emissiearm(er) maken van verouderde huisvestingssystemen. Gelet op het aantal locaties waarvoor een omgevingsvergunning is verleend, maar waarschijnlijk geen dieren meer aanwezig zullen zijn en het aantal locaties dat beëindigd zal worden voor 1-1-2024, zal op zo'n 2.210 locaties de ondernemer de stallen nog moeten aanpassen. Dit zijn dus locaties die (nu nog) niet voldoen, maar waar naar verwachting de ondernemer wél aanpassingen gaat doen. Gekeken naar de diergroepen betekent dat dat circa 90% van de melkveehouders, 55% van de vleeskalverhouders, 75% van de geitenhouders, 72% van de varkenshouders, 48% van de leghennenhouders en 31% van de vleeskuikenhouders nog aanpassingen moet doen als ze na 1-1-2024 de stallen willen blijven gebruiken. Dat er nog aanpassingen gedaan moeten worden, wil niet zeggen dat er op deze locaties de afgelopen jaren niet in emissiereductie is geïnvesteerd. Op 42% van de 4.385 actieve locaties is al in één of enkele huisvestingssystemen geïnvesteerd in emissiereductie. Dit betreft emissiereductie die destijds voldeed aan de wetgeving, maar lager is dan vanaf 2024 vereist. Ook zijn er locaties met huisvestingssystemen die al geheel of gedeeltelijk voldoen aan de eisen vanaf 1-1-2024. Ondanks dat bedrijven al hebben geïnvesteerd in emissiereductie, welke voldoet aan de eisen van de (I)OV, zijn aanvullende investeringen in emissiereductie in de andere huisvestingssystemen op de locatie nodig.

[13] Van Kampen et al. 2022. Verwachte aantal veehouderijlocaties waarop voor 1-1-2024 stalaanpassingen gedaan moeten worden op grond van de interim omgevingsverordening (IOV)

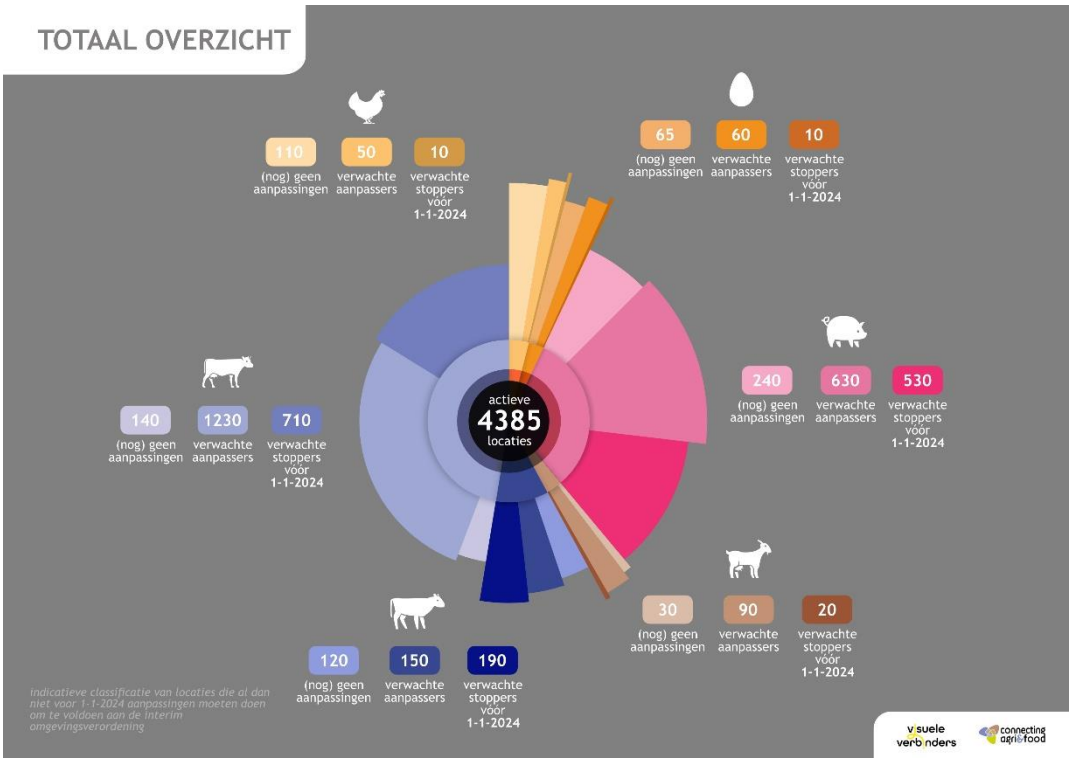

Er zijn grote verschillen tussen gemeenten in aantallen verwachte stoppende bedrijven en bedrijven die (een deel van) hun stallen moeten aanpassen. Dit hangt allereerst samen met het aantal veehouderijlocaties in een gemeente. Het percentage bedrijven dat stopt ligt naar verwachting overal rond de 30%. Gemiddeld moet op 48% van de locaties huisvestingssystemen worden aangepast. Omdat in de melkveehouderij naar verhouding veel bedrijven naar verwachting gaan aanpassen (59% tegen gemiddeld 41% in andere sectoren) ligt het aantal locaties waar aanpassingen nodig zijn in gemeenten met veel melkveehouderij relatief hoger, veelal in West-Brabant.

Het addendum op het 7e APN leidt tot de opgave dat melkvee en zoogkoeienbedrijven uiterlijk in 2032 grondgebonden moeten zijn. Omdat dit invloed heeft op de beslissingen die veehouders nemen ten aanzien van de benodigde aanpassingen voor de (I)OV is een aanvullende analyse uitgevoerd van de melkveehouderij. Nevenstaande tabel geeft een beeld van de veebezetting op melkveebedrijven in geheel Noord-Brabant en melkveebedrijven in kwetsbare gebieden (in of dichtbij beekdalen, rond Natura2000 gebieden en rond Natte Natuurparels), circa één derde van het totaal. Per saldo verschilt de structuur van de melkveebedrijven binnen en buiten deze gebieden in Brabant niet veel van elkaar, in de kwetsbare gebieden is de melkveehouderij iets extensiever. De regionale verschillen zijn groter: de meer extensieve bedrijven liggen vooral in het westen van de provincie. Onderstaande kaartjes geven dit weer.

Verdeling bedrijven met alleen melkvee

	Noord-Brabant	in / bij beekdalen /N2000 / NNP
aantal bedrijven	1785	573
veebezetting (gve/ha)		
<2	20%	24%
2-2,5	23%	24%
2,5-3	19%	18%
>3	37%	34%

Uitgaande van het huidige grondgebruik en omvang van de rundveehouderij[14] is er rekenkundig gezien voldoende cultuurgrond in Brabant om de beoogde grondgebondenheid te realiseren. Bij een omvang van de rundveehouderij van ca 290.000 gve (2020) en een areaal grasland en voedergewassen van ca 145.000 ha (2020) is de gemiddelde veebezetting 2 gve/ha. Een belangrijk

[14] Dit is exclusief vleeskalveren en stieren voor de vleesproductie die we tot de hokdieren rekenen.

deel van dit areaal, ca 45.000 ha zit echter niet bij graasdierbedrijven maar bij akkerbouwbedrijven of bedrijven die akkerbouw en veehouderij combineren en is dus niet direct beschikbaar voor rundveehouders. Dit geldt in de huidige grondmarkt, vanwege de koopkrachtige vraag vanuit intensieve teelten, veelal ook voor de grond van rundveebedrijven die stoppen. Gelet op de huidige hoge grond- en pachtprijzen is het voor veel graasdierhouders sowieso economisch erg lastig om deze grond duurzaam voor het bedrijf beschikbaar te krijgen (zie ook paragraaf 2.4).

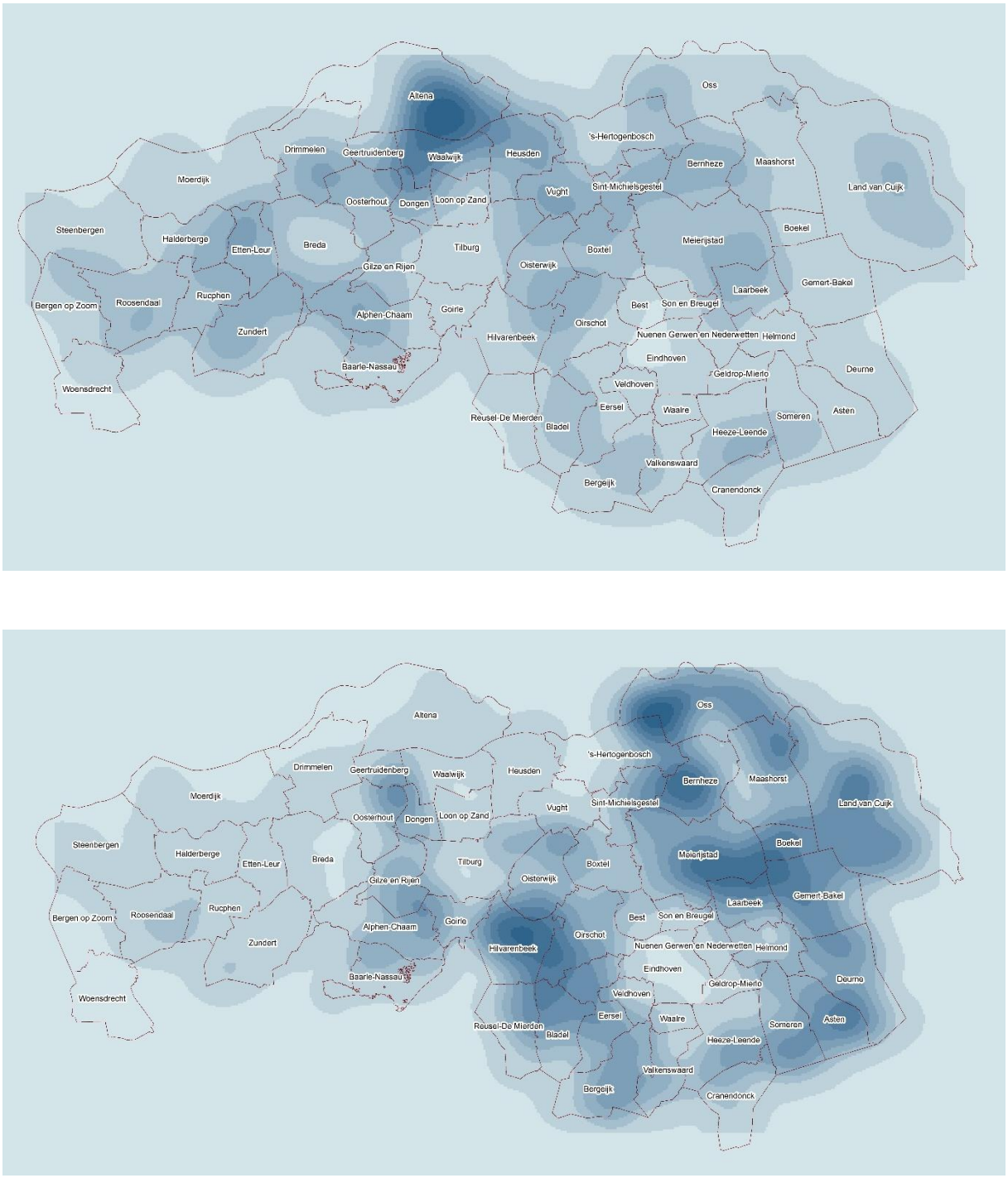

Dichtheid extensieve (<=2,5 gve/ha, boven) en intensieve melkveebedrijven (>2, 5 gve/ha, onder)

2.3 Beschikbare systemen

Recent hebben onafhankelijke deskundigen een advies opgesteld[15] over de beschikbare emissiearme huisvestingssystemen. Het gaat hierbij met name om systemen die emissies bij de bron aanpakken omdat deze veelal ook effectief zijn op andere emissies dan ammoniak. Uit het advies blijkt dat:

- brongerichte technieken nog niet zover ontwikkeld zijn dat ze voor alle diersoorten in 2024 beschikbaar of binnen afzienbare tijd beschikbaar zijn;
- brongerichte technieken die de komende jaren beschikbaar komen voor varkens, vleeskalveren en geiten de ammoniakemissie aanmerkelijk minder reduceren dan de huidige beschikbare end-of-pipe technieken (luchtwassers).

Voor enkele kleine veehouderijsectoren zijn nog geen stalsystemen beschikbaar om aan de gestelde eisen voor 2024 te kunnen voldoen. Voor deze diercategorieën worden de ammoniakreductie-eisen zoals opgenomen in bijlage 2 van de IOV gewijzigd[16].

End of pipe systemen steeds integraler

Een afname van emissie uit stallen kan worden gerealiseerd door toepassing van emissie reducerende technieken. Het sturen op vermindering van de ammoniakemissie vanuit melkveestallen, draagt niet vanzelf bij aan het reduceren van methaan, omdat dit veelal systemen vergt met langdurige (afgesloten) drijfmestopslag en -vergisting.
Een meer integrale kijk op het vraagstuk richt zich ook op andere emissies en (milieu)kenmerken zoals CO_2 en CH_4, toepassing van bronmaatregelen voor een beter stalklimaat en arbeidsomstandigheden en kijkt ook verder dan alleen het huisvestingssysteem. Veel van deze systemen zijn echter nog in ontwikkeling en per 1-1-2024 nog niet beschikbaar. Daarnaast is de toepasbaarheid van brongerichte huisvestingssystemen in bestaande stallen een aandachtspunt. Met name in de varkenshouderij bestaat de hokinrichting uit betonnen delen. Om dergelijke systemen in een bestaande stal toe te kunnen passen, moet de bestaande stal intern nagenoeg geheel gesloopt worden. Het verder praktijkrijp maken van dergelijke systemen kost nog meer tijd. In de varkenshouderij is er op dit moment één brongericht huisvestingssysteem voor kraamzeugen beschikbaar waarmee de vereiste 85% ammoniakemissiereductie kan worden behaald.
Opgemerkt wordt dat het niet zo is dat de keuze er alleen een is van een end of pipe luchtwasser versus een brongericht systeem. Zo worden steeds vaker hybride systemen met mengvormen tussen brongerichte en end of pipe systemen toegepast. Nieuwe systemen luchtwassers worden toegepast in een combi met warmteterugwinning (WTW). Dit draagt bij aan de ontwikkeling richting gasloos bouwen (bijdrage aan klimaatdoelstelling). Daarnaast dragen deze systemen via de WTW wel degelijk ook bij aan het stalklimaat zelf door het conditioneren van de inkomende lucht. Voor bedrijven met zeugen en gesloten bedrijven is deze investering door de combinatie met warmteterugwinning ook rendabel geworden.
Er zijn huisvestingssystemen in ontwikkeling die emissies brongericht aanpakken. Hier worden vaak combinaties van emissiereducerende maatregelen toegepast, scheiden van mest en urine, snelle afvoer van mest en urine uit de stal, verdunnen met water, koelen van vloeren of toevoegingen aan mest, etc. Veelal is een combinatie van brongerichte maatregelen en (nageschakelde) end of pipe technieken (luchtwasser) nodig om de vereiste 85% reductie van de ammoniakemissie te realiseren. Deze nageschakelde technieken dragen naast ammoniak ook substantieel bij aan de reductie van geur en fijn stof.
Op dit moment zijn in de melkveehouderij systemen vereist die de ammoniakemissie met minimaal 46 % reduceren. Na 1-1-2024 wordt de minimale reductie eis 62%. Er is inmiddels een integraal systeem beschikbaar dat meer dan 70 % ammoniakemissie reduceert. Dit systeem is ook voor andere

[15] Advies over 'Time to Market' en haalbaarheid reductie-eisen in IOV Prov. Noord-Brabant 2021.
[16] Zie statenmededeling Time-to-Market [link toevoegen] d.d. 19 juli 2022 voor een uitgebreide toelichting en onderbouwing.

duurzaamheidsaspecten (klimaat, energie) gunstig. Het systeem vergt weliswaar een hogere investering per dier t.o.v. de investering in een emissiearme vloer. Maar het biedt voordelen ten aanzien van onder andere minder af te zetten mest, minder kunstmestgebruik en een betere diergezondheid. Daardoor is het ondanks de hogere investeringen rendabel. Voor grotere intensieve bedrijven kan dit een uitkomst zijn. Binnen de melkveehouderij zijn er vele managementmaatregelen die toegepast kunnen worden en waarvan bekend is dat deze leiden tot een reductie van de ammoniakemissie. Hierbij kan gedacht worden aan managementmaatregelen in de stal en mestaanwending. Het effect van weidegang en verlaging van het ureumgehalte van de melk is gemeten en opgenomen in de wet- en regelgeving. Deze kunnen bij de vergunningverlening meegenomen worden. Andere managementmaatregelen en mestaanwending zijn niet officieel bemeten en vastgelegd in wet- en regelgeving en daarmee nog niet toepasbaar in vergunningverlening. Voor de diercategorie jongvee is geen emissiefactor beschikbaar, en worden bij de vergunningverlening voor jongvee in ligboxen dezelfde huisvestingssystemen toegepast als die voor melkvee.
Voor vleeskalveren zijn er op dit moment enkele brongerichte huisvestingssystemen beschikbaar op de RAV lijst, de emissiereductie bedraagt 28 – 45%. Hogere reducties van 70 tot 95% zijn haalbaar middels toepassing van een luchtwasser. Brongerichte huisvestingssystemen zijn in ontwikkeling.

2.4 Natuurinclusieve veehouderij

Om meer inzicht te krijgen in de economische haalbaarheid van het omschakelen naar een natuurinclusief bedrijf is een doorrekening gemaakt voor twee typen bedrijven:

1. Vrij extensieve veebezetting, tussen 2,0 en 2,5 GVE/ha;
2. Intensieve veebezetting > 2,5 GVE/ha.

In deze berekening is voornamelijk gefocust op het behalen van de GVE-norm van 2,0 GVE/ha. Verder is er van uit gegaan dat wanneer de 2,0 GVE/ha wordt behaald een bedrijf ook kan voldoen aan de Handreiking natuurinclusieve melkveehouderij (720 uur per jaar weidegang en 1000 punten uit de BBM). Als referentie is een bedrijf doorgerekend dat investeert in een emissiearme vloer. Bedrijven met een vrij extensieve veebezetting kunnen de norm van 2,0 GVE/ha behalen door het aantrekken van extra grond onder het bedrijf en/of het verlagen van het aantal dieren. Afhankelijk van de bedrijfssituatie zullen de bedrijven hierop hun keuze maken. Heeft een bedrijf geen perspectief op opvolging zal het eerder genegen zijn het aantal dieren te verlagen ten opzichte van grond aankopen of pachten. Niet in alle gebieden zal voldoende (betaalbare) grond voorhanden zijn, het behalen van de GVE-norm kan daarom tevens een combinatie zijn van beide opties: door bijvoorbeeld het aandeel jongvee te verminderen of uit te besteden én een aantal hectare aan te kopen/te pachten.
Voor een vrij extensief bedrijf dat volledig inzet op het aantrekken van extra grond zal de aan te trekken grond – afhankelijk van de veebezetting - met enkele tientallen procenten afgewaardeerd moeten worden om qua netto bedrijfsresultaat break even uit te komen ten opzichte van de referentie. Naast de kosten voor aankoop dan wel huur/pacht van de grond zullen de bewerkings- en grondgebonden kosten op deze bedrijven ook stijgen: er is tenslotte meer land wat bewerkt en bemest etc. dient te worden. Kosten voor ruwvoer zullen dalen ervan uitgaande dat de extra grond ingezet wordt voor gras/maïs.
Een bedrijf dat alleen inzet op het verkleinen van de veestapel door evenredig het aandeel melkkoeien en jongvee te verlagen, krijgt hierdoor de mogelijkheid om het teveel aan fosfaatrechten te verkopen. Met de opbrengsten die hieruit ontstaan kan een deel van de financiering afgelost worden. Omdat het gehele bedrijf wat betreft onder andere machines en melktechniek ingericht op het oorspronkelijke aantal koeien, ontstaat er echter een inefficiëntie. De kosten voor bijvoorbeeld eigen mechanisatie en afschrijving blijven gelijk maar drukken op een kleinere hoeveelheid melk. Het behalen van de GVE-norm door het verlagen van het aantal dieren op het bedrijf is daarom vooral interessant voor vrij extensieve bedrijven met geen tot weinig financiering met vreemd vermogen.

Voor een bedrijf met een intensieve veebezetting (> 2,5 GVE/ha) is de omschakeling naar natuurinclusief daarentegen bij hoge uitzondering haalbaar. Voor deze bedrijven zal het investeren in een emissiearme vloer of alternatieve systemen het meest voor de hand liggen. Ook het verlagen van het aantal dieren zoals dat voor bedrijven met een vrij extensieve veebezetting nog een optie kan zijn, is voor deze groep bedrijven veelal niet aan de orde. Het gehele bedrijf is ingericht op de veebezetting, waardoor het verlagen van het dieraantal op het bedrijf een te grote weerslag heeft op het bedrijfsresultaat. Bij de andere optie van het aantrekken van extra grond is -om break even te komen met de referentiesituatie- een dermate hoge afwaardering van de aan te trekken grond van ruim boven de 75% nodig dat ook deze optie niet haalbaar is. Los daarvan is het ook de vraag of deze grond op de markt beschikbaar is, aangezien dit type bedrijven een dusdanige hoeveelheid extra grond nodig hebben om hun veebezetting te verlagen naar 2,0 GVE/ha.

2.5 Samenhang met aanpalende dossiers

7e Actieprogramma Nitraat en Nationaal Programma Landelijk Gebied

In het in februari gepubliceerde Addendum 7e APN geeft de rijksoverheid aan hoe ze een duurzame landbouw wil realiseren. Concreet komt het erop neer dat men zich richt op landelijk 20-30% minder vee, een versnelde afname van het aantal veehouderijen, het extensiveren en afwaarderen van gronden in en rond beekdalen, en het extensiveren van bouwplannen door meer rustgewassen. Voor de blijvers richt men zich op het stimuleren van natuurinclusieve landbouw en het door ontwikkelen van innovatieve huisvestingssystemen en managementmaatregelen. Daarnaast wil de rijksoverheid in 2032 een geheel grondgebonden melkveehouderij. Het addendum is een rechtstreekse ondersteuning van de doelen van het provinciaal beleidskader: sluiten mineralenkringlopen, emissiearm, halen doelen bodem- en waterkwaliteit, en meer (500) natuurinclusieve bedrijven. Aandachtspunt is wel dat de tijdshorizon van het Nationaal Actieprogramma niet één op één aansluit op het provinciaal beleidskader. Belangrijke kanttekeningen zijn dat het addendum nagenoeg geheel uitgaat van middelvoorschriften en dat er nog geen duidelijkheid is over op welke manier grondgebondenheid ingericht mag worden binnen de melkveehouderij. De melkveehouderij volledig grondgebonden betekent dat veel Brabantse melkveebedrijven moeten extensiveren. Zoals hiervoor aangegeven (zie paragraaf 2.2 en 2.4) is dit een nagenoeg onmogelijke opgave zonder een afname van het aantal bedrijven en verkleining van de melkveestapel. In de hokdierhouderij zal via opkoopregelingen een zekere krimp plaatsvinden. De overblijvende bedrijven komen er sterker uit met een mestmarkt die niet of nauwelijks meer aanbod gedreven is. In combinatie met mestbewerking en het wegvallen van het aanbod uit de melkveehouderij biedt dit kansen, zowel voor de sectoren zelf als voor het sluiten van kringlopen. Het addendum leidt tot een (beleidsmatig vastgelegde) ingrijpende ruimtelijke differentiatie van het grondgebruik.

Startnotitie Nationaal Programma Landelijk Gebied

In de recent gepubliceerde startnotitie NPLG kiest de rijksoverheid kiest voor verregaande extra stappen met een onontkoombare, gebiedsgerichte, integrale aanpak. Deze aanpak ziet op de realisatie van de drie internationale opgaven ten aanzien van natuur (stikstof), klimaat en water. Het NPLG zorgt voor deze gebiedsgerichte aanpak en draagt bij aan de financiering en mogelijkheden om de opgave op te pakken. De kenmerken van een gebied, in het bijzonder ten aanzien van bodem en water, zijn belangrijke factoren bij het vastleggen van de benodigde maatregelen in de gebiedsplannen. Naast hetgeen wat hierboven is beschreven komt het rijk met taakstellingen voor de emissiereductie van stikstofverbindingen (ammoniak) vanuit de landbouw. Daarbij worden vijf zones onderscheiden:

1. Gebieden met minder beperkingen vanuit water, bodem, natuur en stikstof, reductietaakstelling 12%;
2. Transitiegebieden, reductietaakstelling 47%;
3. Ring rond stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden, reductietaakstelling 70%.

Voor de Natura 2000 gebieden en het overige Natuurnetwerk Nederland is gerekend met een reductietaakstelling van 95%. In de praktijk liggen in deze gebieden hoegenaamd geen veehouderijbedrijven.
Ten behoeve van de aanpak heeft het kabinet €24,3 miljard gereserveerd. Opkoop en beëindiging van veehouderijbedrijven maken deel uit van het NPLG. Hierbij worden de productierechten (fosfaat-, varkens- en pluimveerechten) ingenomen en doorgehaald. Hierdoor zal de omvang van de veestapel en daarmee ook de productie van dierlijke mest afnemen, naar verwachting tussen de 20% en 30%, te verdelen over runderen, varkens en pluimvee in de periode tot 2030. De provincies krijgen de opdracht om uiterlijk 1 juli 2023 een gebiedsplan vast te stellen voor de uitvoering van het NPLG. Najaar 2022 komt het Rijk op een aantal onderdelen met een nadere uitwerking en invulling. De minister heeft de provincies uitgenodigd voorstellen te doen voor inzet van het Transitiefonds Landelijk Gebied, vooruitlopend op het Nationaal Programma Landelijk Gebied, de zogeheten *Quick wins*. Voor de eerste tranche (besteding vanaf 2022) heeft Noord-Brabant hiervoor vijf fiches ingediend en grotendeels gehonoreerd gekregen: 1) Stalinnovaties, 2) aankoop gebouwen, 3) landschapsgronden, 4) GGA-planningsproces en 5) Opschalen Bodem-Up / Bedrijfs Bodem en Water Plan.

Perspectiefbrief

Tegelijk met de startnotitie NPLG heeft de minister van LNV in een brief het toekomstperspectief van de landbouw in Nederland geschetst. Landbouw hoort bij Nederland en dat blijft zo, maar wel met een aantal drastische aanpassingen. Kringlooplandbouw is de basis. Deze transitie leidt er uiteindelijk toe dat er een krachtiger en toekomstbestendiger landbouw is die goed past bij het bodem- en watersysteem en die bijdraagt aan de kwaliteit van de natuur en landschap. Daarbij is er, in samenhang met het beleid zoals hiervoor beschreven, maatwerk voor de verschillende soorten agrarische bedrijven, niet in het minst door meer op basis van prestaties/te gaan sturen (KPI's) en door het samen uitwerken van de toekomstpaden van bedrijven via de gebiedsgerichte aanpak. De minister kondigt aan in het najaar van 2022 te komen met aanvullend beleid ten aanzien van dierenwelzijn (dierwaardige veehouderij), zoönosen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Dan komt de minister ook met een invulling van kringlooplandbouw en grondgebondenheid. In de brief schets de minister drie perspectieven voor agrarische ondernemers. Onderstaande figuur geeft die weer.

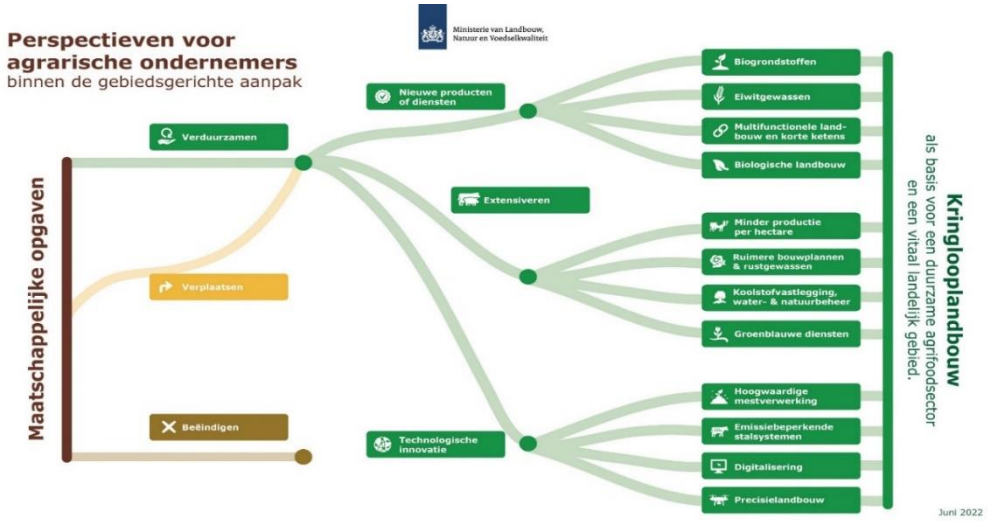

Zowel de Tweede Kamer als diverse provincies, waaronder Noord-Brabant[17] hebben aangedrongen op snelle concretisering van de brief.

[17] Zie deze link.

Uitvoeringsagenda Mest

De Uitvoeringsagenda Mest werkt de koers uit waarbij mest als circulaire grondstof optimaal wordt benut en de verliezen/emissies worden geminimaliseerd. Voor de periode van de Routekaart stalaanpassingen (2022-2023) betekent dit dat wordt ingezet op benutting van kwalitatief hoogwaardige dierlijke mest in kringloopbemesting. Dat vergt een integrale innovatieagenda met ontwikkeling van daarop ingerichte duurzame (brongerichte) stalsystemen en daarop aangepaste bemestingspraktijken, waar nodig geschakeld met passende mestbehandeling, mestbewerking en mestverwaarding. De Uitvoeringsagenda Mest zet in op het versterken en versnellen van gewenste innovatie, zodat bewezen waardevolle (huisvestings)systemen breed beschikbaar komen. De provincie wil daarbij experimenteerruimte bieden en innovatie- en demoprojecten faciliteren, waarbij wordt ingezet op financiering met rijks- en Europese middelen. De Uitvoeringsagenda is in een 80% versie vastgesteld en besproken met Provinciale Staten, vaststelling van de finale versie is voorzien in het najaar van 2022.

2.6 Juridische aspecten

Wet Natuurbescherming

Momenteel is de jurisprudentie rond de vergunningverlening op grond van de Wnb sterk in ontwikkeling. Dit brengt onzekerheden voor veehouders met zich mee: kan een verleende vergunning alsnog vernietigd worden?
De zich ontwikkelende jurisprudentie[18] heeft betrekking op de volgende aspecten:

1. De bij vergunningverlening gebruikte emissiefactoren uit de Regeling Ammoniak en Veehouderij (RAV) zouden onvoldoende waarborgen bieden tegen het toenemen van de belasting van Natura 2000 gebieden met stikstofverbindingen. In een technische briefing van de Tweede Kamer op 25 mei 2022 heeft het RIVM stevige kanttekeningen geplaatst bij een aantal emissiefactoren.
   Het Rijk heeft WUR opdracht gegeven om onderzoek te doen naar de oorzaak van de tegenvallende werking van stalsystemen in de praktijk en om een review van het CBS onderzoek te laten opstellen. Rijk en provincies gaan er vooralsnog vanuit de emissiefactoren uit de Regeling ammoniak en veehouderij (Rav) gebruikt kunnen worden bij vergunningverlening. Op 14 juni 2022 was de eerste zitting nav het hoger beroep bij de Raad van State. In augustus of september 2022 wordt de eerste uitspraak verwacht.
2. Het (deels) benutten van de zogeheten latente ruimte[19] in bestaande vergunningen zou niet mogen worden toegestaan omdat dat leidt tot een feitelijke toename van de emissies en bijgevolg van de belasting van Natura 2000 gebieden.
3. De bepaling in de Wnb dat het niet nodig is veranderingen in een veehouderij te beoordelen als de emissie niet toeneemt (intern salderen), wordt aangevochten. De verwachting is dat de Wnb binnenkort aangepast wordt waardoor intern salderen vergunningplichtig wordt.
4. Op grond van de Kamerbrief van 9 juli 2021 van de toenmalige Minister van LNV is een 25 km afstandsgrens van toepassing op grond waarvan stikstofdepositie nog aan een specifieke bron kan worden toegeschreven, waar dat voorheen 5 km was voor infrastructuur en ‘oneindig’ voor alle overige bronnen. Deze wijziging wordt ook aangevochten.

[18] Zie onder andere deze uitspraken: Uitspraak rechtbank Noord-Holland d.d. 22 april 2022, ECLI:NL:RBNHO:2022:3384, Uitspraak rechtbank Oost-Brabant d.d. 8 april 2022, ECLI:NL:RBOBR:2022:1323, Uitspraak rechtbank Oost-Brabant d.d. 23 maart 2022 ECLI:NL:RBOBR:2022:1057, Uitspraak rechtbank Oost-Brabant dd. 22 februari 2021 (ECLI:NL:RBOBR:2022:569), Uitspraak rechtbank Noord-Nederland dd. 13 januari 2022 (ECLI:NL:RBNNE:2022:146), deze jurisprudentie ontwikkelt zich nog sterk met regelmatig nieuwe rechterlijke uitspraken.

[19] Het verschil tussen werkelijke (berekende) emissie en de toegestane emissie in een vergunning.

5. Jurisprudentie over extern salderen (onder andere in het kader van de GOL). Extern salderen is alleen toegestaan als voldoende is aangetoond dat intrekking van de vergunningen waarmee gesaldeerd wordt niet nodig is als een instandhoudingsmaatregel of een passende maatregel.
6. Onduidelijkheid over het opnemen van beweiden en bemesten in een natuurvergunning. Dit kan leiden tot een nauwelijks uitvoerbare onderzoekslast voor ondernemers om aan te tonen wat zij deden op het moment van het aanwijzen van de Natura 2000-gebieden en alle jaren tot op heden.

Voor veehouders betekent dit als een aan hen verleende vergunning wordt aangevochten er een risico op vernietiging is. Daarnaast lopen zij risico als zij hangende de beroepsprocedure de benodigde aanpassingen al doorvoeren. In paragraaf 3.1 gaan wij in op de mogelijkheden voor veehouders om deze risico's te beperken.

PAS-melders

Een aparte categorie zijn de zogeheten 'PAS-melders', (veehouderij)bedrijven die volgens de PAS konden volstaan met een melding, omdat de (verandering van de) depositie ten gevolge van de emissies van hun bedrijfslocatie onder een bepaalde drempelwaarde liggen. De Raad van State heeft in 2019 geoordeeld dat deze bedrijven een vergunning ingevolge de Wnb moeten hebben. Om die te kunnen verlenen is 'stikstofruimte' nodig. De minister van LNV heeft toegezegd hier een oplossing voor te treffen; de legalisering is wettelijk verankerd met de Wet stikstofreductie en natuurverbetering. Deze stikstofruimte is nog niet beschikbaar. In Brabant gaat het om 482 geregistreerde PAS-melders, waarvan het grootste deel (ca 450) veehouderijlocaties betreft. Voor 50 veehouderijen is een handhavingsverzoek ingediend. Brabant spant zich in om dit probleem zo spoedig mogelijk opgelost te krijgen.

Besluit Emissiearme Huisvesting (BEH)

Het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat stelt het BEH vast en actualiseert dat regelmatig. Het rijk heeft aangekondigd de emissie-eisen voor ammoniak aan te gaan scherpen. In de huidige situatie zijn de Brabantse vereisten scherper dan de landelijke, dat verschil wordt naar verwachting kleiner of verdwijnt geheel

Het BEH bevat voor pluimvee ook maximale emissie-eisen voor fijnstof. Daarnaast is het denkbaar dat het Rijk vanwege de impact op andere milieuaspecten (geur en klimaat) extra eisen op gaat nemen in het BEH. Dit stuurt dan mede de keuzemogelijkheden voor nieuw in te zetten huisvestingssystemen, het heeft (op de korte termijn) geen invloed op het gebruik van reeds vergunde systemen.

Financiering

De hiervoor geschetste onzekerheden hebben tot gevolg dat financiers zeer terughoudend zijn met het financieren van stalaanpassingen. Dat is dan weer voor veehouders een extra belemmering om de stap te zetten naar het aanvragen van een vergunning.

2.7 Sociale aspecten

Het beleid van de provinciale- en rijksoverheid heeft voor vele agrarische ondernemers en hun gezinnen ingrijpende gevolgen. Het kan hen het gevoel geven geen macht meer te hebben over de toekomst van het eigen bedrijf en geen maatschappelijk respect te genieten. Daarbij leiden de opeenstapeling van maatregelen en het juridisch aanvechten van oplossingsrichtingen tot onzekerheid bij de agrarische ondernemers. Dit wordt veelal geuit als wantrouwen jegens de overheid omdat de betrokkenen de diverse overheden en rechtspraak als één overheid zien.
Vaak ontbreekt een opvolger, vooral op de kleinere bedrijven. Het percentage bedrijfsopvolgers op bedrijven met een bedrijfshoofd ouder dan 55 jaar is in Noord-Brabant lager dan in Nederland (36% versus 41%). In de graasdierhouderij is het percentage opvolgers hoger dan in de hokdierhouderij en plantaardige sectoren (respectievelijk 57%, 36% en 35%). De verwachte afname van het aantal veehouderijen (zie paragraaf 2.2) leidt tot veranderingen in de sociale structuur van dorpen en het landelijk gebied.
Het is van belang om in de communicatie en de (organisatie van de) uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving hier rekening mee te houden, dit is (mede) het doel van deze routekaart. Daarnaast kan het helpen dat er waar mogelijk financiële ondersteuning (vanuit het Rijk) beschikbaar is en dat er ondersteuning is bij het vinden van nieuwe inkomstenbronnen. We komen hier in het volgende hoofdstuk op terug.

2.8 Uitvoeringsaspecten

De benodigde aanpassingen aan stallen of het beëindigen van de veehouderijen brengen een grote vraag naar aangepaste vergunningen met zich mee. Bij omgevingsdiensten, provincie en gemeenten is nu al te weinig capaciteit voor de reguliere werkzaamheden. Met de te verwachten extra werkzaamheden die voortvloeien uit de aanvragen van stoppende en aanpassende veehouders kunnen er dus grotere knelpunten ontstaan. Niet in het minst omdat de dynamiek in de Wnb gebiedsbescherming door de werkbaarheid van Aerius, wisselende jurisprudentie en ontbreken van uitvoeringskaders reeds hoog en complex is. In het volgende hoofdstuk komen we hier op terug.
Na vergunningverlening dienen de aanpassingen gerealiseerd te worden en dat vraagt voldoende capaciteit (materialen en personeel) in de markt. Navraag bij desbetreffende toeleverende bedrijven leert dat dit niet op voorhand een knelpunt hoeft te zijn, omdat men opschalingsmogelijkheden heeft. Als de stalaanpassingen echter in een te korte periode gerealiseerd moeten worden, gaat het wel uitvoeringsproblemen opleveren.

3. Actielijnen

Dit hoofdstuk beschrijft eerst voor een aantal onderwerpen de te ondernemen acties. Aan het eind van dit hoofdstuk vatten we die samen in een overzicht. Ook staat hier ene overzicht van de risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de veehouder.

3.1 Vergunningverlening, handhaving en toezicht

Het is een gezamenlijk belang van veehouders, provincie en gemeenten om het proces van vergunningverlening zo efficiënt mogelijk te laten verlopen. En het is ook een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Veehouders zijn verantwoordelijk voor het tijdig en adequaat aanvragen van de benodigde vergunningen (zie paragraaf 2.1 en 2.6) en deze vervolgens te implementeren. Provincie en gemeente hebben de verantwoordelijkheid het proces van vergunningverlening, toezicht en handhaving efficiënt en effectief uit te voeren. Om deze gezamenlijke belangen en verantwoordelijkheden goed vorm te geven is het volgende van belang:

- Het zo gespreid mogelijk in de tijd maar in alle gevallen tijdig indienen van aanvragen. Hoe minder spreiding van de aanvragen hoe groter de belasting bij gemeenten, omgevingsdiensten en provincie en hoe groter het risico van niet tijdig kunnen afronden van de vergunningsverlening wat dan weer ten koste gaat van de tijd die veehouders en stallenbouwers hebben om de benodigde aanpassingen tijdig door te voeren.
- De procedures bij beide overheden zoveel mogelijk te bundelen, waar mogelijk te vereenvoudigen en te synchroniseren. Dit verkleint de totale doorlooptijd voor de veehouder en maakt een efficiëntere uitwisseling tussen gemeenten en provincie mogelijk.
- Kennis en ervaring delen tussen gemeenten, omgevingsdiensten en provincie. Bijvoorbeeld door de beschikbare capaciteit bij gemeenten, omgevingsdiensten en provincies zo efficiënt mogelijk te benutten en (voor zover mogelijk binnen een krappe arbeidsmarkt) passend bij de opgave te maken.
- De kwaliteit van aanvragen te bevorderen.

We geven hier als volgt invulling aan.

Communicatie

Eerste belangrijke stap is communicatie gericht op veehouders en hun adviseurs, waarin hun handelingsopties en -perspectief inzichtelijk wordt gemaakt. In paragraaf 3.5 werken we dit uit.

Kennis en capaciteit delen

De verplichting om per 1-1-2024 stallen aangepast te hebben legt een stevig beslag op de capaciteit bij gemeenten en omgevingsdiensten waar de druk en de krapte in capaciteit al hoog zijn. Het delen van kennis helpt om die druk te verkleinen. Bijvoorbeeld door laagdrempelige en versnelde toegang tot kennis en informatie bij provincie voor gemeenten, goede digitale kaarten, etc. Cruciaal is te komen tot een expertteam voor extra capaciteit en expertise bij complexe (aan)vragen of voor casussen, die vragen om een multidisciplinaire benadering, extra doorzettingskracht of escalatie. Gemeenten kunnen complexe aanvragen aan dit team voorleggen dat de gemeente snel en goed ondersteunt bij de behandeling van de vergunningsaanvraag. Eenvoudige aanvragen handelt de gemeente zelf rechtstreeks af. Zo ontstaan er gradaties in behandeling: eenvoudig versus complex: "de casus is de basis".
Op deze manier handelen gemeenten, omgevingsdiensten en provincie als één overheid.
Het team ondersteuningsnetwerk van de provincie kan met extra inzet (zie paragraaf 3.6 en 3.7) en aanvullende expertise vanuit hun huidige werkzaamheden fungeren als het beoogde expertteam. Zij werken al vanuit het principe van vraag gestuurde ondersteuning naar gemeenten bij specifieke agrarische casuïstiek. Daarin spelen zij nu al in op de regionale verschillen en werkwijzen. Provincie, omgevingsdiensten en gemeenten werken de vorming van een dergelijk team op korte termijn uit.

Samen met de regio's organiseren we kennis-/ werksessies georganiseerd voor bestuurders en ambtenaren van de gemeenten. Op deze wijze verbeteren we het inzicht in de te verwachte werkzaamheden en stemmen we de aanpak ervan af. Daarnaast delen gemeenten en omgevingsdiensten in deze sessies ook ervaringen en *quick wins* (samen leren en ontwikkelen).

Procedures combineren

Veehouders kunnen ervoor kiezen om de juridische sporen (Wnb en Wabo) gescheiden of gecombineerd te starten[20]. Veehouders kiezen er vaak voor gescheiden te starten, ook als er geen Wnb-vergunningsplicht is (de emissie op de locatie neemt niet toe). Belangrijke reden hiervoor is dat financiers zekerheid willen. Het heeft de sterke voorkeur dat veehouders het gecombineerde spoor volgen door alleen op grond van de Wabo een omgevingsvergunning aan te vragen. Dan vindt de natuurtoets in dat kader plaats. Wanneer de ammoniakemissie niet toeneemt is dan geen Wnb-toets (verklaring van geen bedenkingen) nodig. Belangrijker -voor met name de veehouder- is dat daarmee ook het risico kleiner wordt dat als gevolg van jurisprudentie (zie paragraaf 2.6) op een later moment alsnog een Wnb-vergunning moet worden aangevraagd, er dan immers al een toets uitgevoerd. Daarmee is er ook de zekerheid die financiers vaak vragen bij het financieren van stalaanpassingen. Het combineren van beide procedures scheelt veehouders kosten en verkleint de bij overheden benodigde uitvoeringscapaciteit voor vergunningverlening. Het legt wel een grotere last bij gemeenten. We ondersteunen daarom de gemeenten hierbij inhoudelijk (bijvoorbeeld beslisboom en standaard overwegingen) en organisatorisch (zie hiervoor).
We bevorderen dit door een actieve communicatie richting veehouders, adviseurs en financiers (zie paragraaf 3.5).

Stimuleren snel indienen van aanvragen

Zoals aangegeven is het van belang dat veehouders niet te lang wachten met het aanvragen van vergunningen. Als eerste geldt dat veehouders die voor 1 april 2023 een volledige vergunningaanvraag hebben ingediend en deze niet tijdig verkrijgen door een langere afhandelingsduur de eventueel bij handhaving na 1-1-204 op te leggen herstelttermijn gekoppeld is aan het moment van onherroepelijk worden van de vergunning (zie ook hierna bij Toezicht en handhaving). We kiezen deze datum omdat 9 maanden in de regel voldoende zijn om van aanvraag tot realisatie te komen.
We maken het mogelijk dat tot 1 april 2023 veehouders de zekerheid hebben dat de emissie-eisen van toepassing zijn die gelden op het moment van aanvraag[21]. Vragen zij na die datum een vergunning aan, dan zijn de emissie-eisen van toepassing op het moment van besluitvorming. Afhankelijk van de doorlooptijd van de vergunningsprocedure kunnen dat dan de (scherpere) eisen zijn die vanaf 1 januari 2024 gelden.
Voorts onderzoeken we hoe we in bestaande en nieuwe subsidieregelingen voor het aanpassen van stallen een beloning in kunnen bouwen voor het tijdig doen van aanvragen.

Prioritering aanvragen

Naar verwachting zal in de loop van het jaar het intern salderen vergunningplichtig worden. Dit betekent dat alle 2200 bedrijven die aanpassingen moeten doorvoeren in hun huisvestingssystemen dit middels een vergunningaanvraag zullen moeten doen. De huidige capaciteit voor vergunningverlening is niet berekend op een dergelijke vergroting van de werklast. Op dit moment is er jaarlijks ruimte voor het opvangen van 200 extra procedures bovenop de ca 500 gebruikelijke procedures. Daarbij is het bestaande Wnb- domein voor de uitvoering in toenemende mate complex,

[20] Als een veehouder eerst een Wnb-vergunning aanvraagt en daarna een Wabo vergunning gaan beide sporen parallel lopen. Vraagt hij eerst een Wabo vergunning aan, dan is het niet meer nodig een Wnb-vergunning aan te vragen, dat wordt dan onderdeel van de Wabo-procedure. Met in werking treden van de Omgevingswet (naar verwachting per 1-1-2023) vervalt deze automatische koppeling.
[21] Op dit moment geldt dit tot 1 januari 2023 (zie ook paragraaf 2.1).

vanwege de werkbaarheid van Aerius, wisselende jurisprudentie en ontbreken van uitvoeringskaders door het Rijk.
Het is mogelijk, rekening houdend met werkbaarheid voor de uitvoering (dit betekent voorkomen van een uitgebreide voorbeoordeling), om prioritering aan te brengen in de werkvoorraden. Dit gebeurt op dit moment reeds in geval de volgende situaties:

1. voor bedrijven waarvoor een handhavingsverzoek is ingediend (zoals PAS-melders)
2. voor bedrijven die een subsidie dreigen mis te lopen,
3. op aanwijzing van GS.

We overwegen aanvullende criteria hier aan toe te voegen, bijvoorbeeld op basis van ligging t.o.v. N2000-gebied of sector.

Toezicht en handhaving

Ondersteund door en ingebed in een uitgebreide communicatie (zie paragraaf 3.5) zet de provincie toezicht en handhaving als volgt in om het tijdig voldoen aan de (I)OV te bevorderen en vraagt de gemeenten eenzelfde lijn te hanteren. Gedeputeerde Staten stellen daartoe een protocol Toezicht en Handhaving (opgenomen in bijlage II) vast langs de volgende hooflijnen, met als leidend principe 'goed gedrag wordt beloond':

- In de periode tot 1-1-2024 vinden als onderdeel van het reguliere toezicht bezoeken plaats. Het betreft jaarlijks ongeveer 800-900 bedrijven. Daarbij wordt steeds ook nagegaan en vastgelegd of er aanpassingen op een veehouderijlocatie nodig zijn en zo ja, welke stappen de veehouder al heeft gezet of van plan is te zetten. Naarmate de veehouder meer proactief is, leidt dit conform de Landelijke Handhavingsstrategie tot mildere interventies in het (onverhoopte) geval dat de benodigde aanpassingen op 1-1-2024 uiteindelijk nog niet zijn doorgevoerd.
- Toezicht en handhaving vinden risicogericht plaats, waarbij de kans op overtreding en het effect van een overtreding belangrijke sturende factoren zijn. Vanaf 1 april 2023 (het moment waarop een aanvraag ingediend moet zijn om tijdig voor 2024 gereed te zijn) voegen we daar de verwachte noodzaak van aanpassingen met oog op de (I)OV aan toe.
- Vanaf 1-1-2024 wordt handhavend opgetreden tegen overtredingen van de eisen van de (I)OV. De aard en zwaarte van de interventie is daarbij afhankelijk van de mate waarin de veehouder tijdig aantoonbaar stappen heeft gezet om te komen tot realisatie (tijdstip van ontvankelijke vergunning aanvragen, tijdig aannemer opdracht geven etc.). Ook weegt mee in welke mate provincie en gemeenten er in geslaagd zijn om tijdig een vergunning te verlenen. Dat is ook het geval bij de PAS-melders: naarmate het langer duurt dat het Rijk een oplossing vindt voor deze groep kunnen de desbetreffende veehouders op meer coulance rekenen.
  We vullen dit concreet in door de op te leggen hersteltermijn te koppelen aan het moment van onherroepelijk worden van de vergunningen, mits deze tijdig (voor 1 april 2023) zijn aangevraagd. De hersteltermijn begint dan op datum onherroepelijk worden en beloopt de periode die reëel is voor het realiseren van de aanpassingen. Dit uitgaande van het tijdig starten van de voorbereidingen (in aanloop naar onherroepelijk worden) en rekening houdend met het type stalaanpassing[22].

Verkleinen juridische risico's

De juridische onzekerheden (zie paragraaf 2.6) dragen eraan bij dat veehouders terughoudend zijn met het indienen van aanvragen. Er is desalniettemin handelingsperspectief voor veehouders die hun veehouderij moeten aanpassen om te voldoen aan de (I)OV. Immers, deze veranderingen leiden tot lagere emissies per gehouden dier en dus per locatie in de uitgangssituatie. Er zijn daarmee de volgende mogelijkheden om genoemde risico's aanzienlijk in te perken. Dit kan als volgt:

a) Zorg dat de feitelijke (berekende) emissie op een locatie niet toeneemt.

[22] De periode zal voor het plaatsen van een luchtwasser korter zijn dan voor brongerichte systemen (1-3 maanden). Bij laatstgenoemde moet de stalaanpassing kunnen worden ingepast in de bedrijfsvoering.

b) Benut eventuele latente ruimte niet of zo min mogelijk, zeker als de feitelijke (berekende) emissie al geruime tijd (meer dan 3 jaar) lager is dan de vergunde emissie.
c) Houd bij uitbreiding van het aantal dieren bij de berekening van de nieuwe emissie een extra marge[23] aan ten opzichte van de emissiefactoren in de RAV.

Zoals eerder aangegeven is het in deze situatie niet nodig een aanpassing van de Wnb-vergunning aan te vragen[24] en worden het vierde en vijfde in paragraaf 2.6 genoemde risico vermeden. Mocht de jurisprudentie leiden tot een strengere toetsing (zie eerste drie in paragraaf 2.6 genoemde risico's) dan is de kans op vernietiging aanzienlijk geringer. Het risico blijft dat de provincie gevraagd wordt via een handhavingsverzoek de nieuwe situatie te toetsen; de kans dat de provincie een dergelijk handhavingsverzoek (na individuele afweging) afwijst is dan aanzienlijk.

Het is van groot belang dat ook adviseurs en financiers deze lijn omarmen We bevorderen dit door een actieve communicatie richting veehouders, adviseurs en financiers (zie paragraaf 3.5).

3.2 Graasdierhouderij

Extensivering (melkvee)bedrijven

Zoals aangegeven in paragraaf 2.5 moeten melkveebedrijven binnen 10 jaar extensiveren naar grondgebondenheid. In de basis kan die extensivering langs (combinaties van) drie routes:

- Vergroten bedrijfsoppervlakte bij (min of meer) gelijkblijvend aantal dieren door het kopen of pachten van gronden.
- Verkleinen van de veestapel bij (min of meer) gelijkblijvende bedrijfsoppervlakte.
- Samenwerkingsverband aangaan met bedrijf zonder vee.

De precieze invulling van het grondgebondenheidsvereiste vanuit het Rijk is nog niet bekend. Met name de norm voor veebezetting, de wijze waarop bedrijfsoppervlakte wordt berekend en de mogelijkheden en beperkingen van samenwerkingsverbanden zijn bepalend.
De ontwikkeling naar grondgebondenheid in de melkveehouderij heeft de volgende consequenties voor het handelingsperspectief van melkveehouders:

- Melkveehouders zullen alleen besluiten tot investeringen in stallen (met oog op de (I)OV) als er voldoende zicht is op grondgebondenheid. Daartoe is het van belang dat het zo spoedig mogelijk duidelijk is hoe het Rijk de vereisten gaat invullen.

[23] De emissiefactoren uit de Rav worden door het RIVM in hun monitoring met een correctiefactor opgehoogd. Emissiearme stallen werken wel, maar het rendement valt in praktijkomstandigheden bij sommige staltypen lager uit. Dit geldt met name voor brongerichte stalsystemen (vloeren in melkveestallen). De tegenvallende werking van deze stalsystemen moet gezocht worden in het feitelijk functioneren ervan in de praktijk alsook in het meetprotocol voor het bepalen van de Rav factor. Bij luchtwassers is minder twijfel. Wel wordt nog onderzoek gedaan naar de effectiviteit van luchtwassers (geur en ammoniak) in opdracht van het Rijk. De uitkomsten hiervan komen naar verwachting einde 2022 beschikbaar. Na bekendmaking van de aankomende rechterlijke uitspraken zal worden bezien wat dit betekent voor de vergunningverlening ihkv de Wnb en bijlage 2 van de (I)OV.
[24] Wel moet de gemeente (of in een beperkt aantal gevallen de provincie) de aanpassingen toetsen op basis van de Wabo en bestemmingsplan.

- Is hun veebezetting 2 gve/ha of lager dan is de uitzondering voor natuurinclusieve bedrijven (zie kader) een te overwegen optie, dan hoeft men geen stallen aan te passen. Voor bedrijven die daar net boven zitten is uitbreiden van de bedrijfsoppervlakte of het verkleinen van de veestapel een hanteerbaar perspectief (zie paragraaf 2.4). Dat laatste is vooral interessant voor bedrijven die nog een aantal jaren operationeel willen zijn en dan stoppen. Naarmate er meer mogelijkheden zijn voor ondersteuning bij vergroting van de bedrijfsoppervlakte via 'landschapsgronden'[25] wordt de groep bedrijven waarvoor uitbreiden van de bedrijfsoppervlakte een interessant alternatief is groter. Bij veebezettingen van 2,5 gve/ha en meer moeten de landschapsgronden zo ver worden afgewaardeerd om nog een gezond verdienmodel over te houden dat dit niet realistisch meer is, niet in het minst omdat vergaand afgewaardeerde gronden zeer beperkte gebruiksmogelijkheden voor de bedrijfsvoering hebben (zie paragraaf 2.4).

> **Natuurinclusieve** en/of biologische bedrijven met een veebezetting van 2 gve per hectare of minder hoeven hun stallen niet aan te passen als zij aantonen dat zij de beoogde emissiereductie op een andere manier realiseren. De Handreiking natuurinclusieve melkveehouderij geeft hier een invulling aan: minimaal 720 uur per jaar weidegang en 1.000 punten op de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij.

- Melkveebedrijven met een huidige veebezetting die hoger is dan 2,5 gve/ha en die moeten investeren in aanpassingen zullen dit alleen doen als zij zicht hebben op een mogelijkheid om aan het grondgebondenheidsvereiste te gaan voldoen. Gezien de grondprijzen en gronddruk is een samenwerkingsverband met een bedrijf zonder vee vrijwel de enige reële optie voor deze bedrijven (zie paragraaf 2.4).
- Is het voorgaande geen reëel perspectief, dan rest het stoppen met het houden van melkvee, eventueel gedeeltelijk tot 2028 (zie paragraaf 2.1) en de grond anders gaan benutten, al dan niet als onderdeel van een samenwerkingsverband met een melkveehouder.

Ondersteuning extensivering melkveehouderij

In kwetsbare gebieden (beekdalen, rond Natura 2000 en rond Natte natuurparels) zijn extensieve en natuurinclusieve landbouw van groot belang. Melkveehouderij (en andere graasdierhouderij) vormen de beste kans op een passend (extensief) grondgebruik. Dit is van groot belang voor de bodem- en waterkwaliteit en de gewenste hydrologische condities in de natuurgebieden en beekdalen. Daarom richten de inspanningen voor biologische en natuurinclusieve landbouw uit het beleidskader landbouw en voedsel zich in het bijzonder op deze gebieden. Deze lijn trekken wij door in de routekaart. Daarbij geldt dus onderscheid (zie hiervoor) naar huidige veebezetting. In onderstaand schema staan de verschillende acties weergegeven; hieronder worden ze op hoofdlijnen toegelicht. Hiernaast zijn allerlei andere opties voor bedrijfsontwikkeling denkbaar zoals verbreding, energieproductie en dergelijke.

[25] Aangekondigd in het regeerakkoord van Rutte IV. Concrete invulling hiervan is nog niet vast gesteld. Kern is dat publiek- en/of privaatrechtelijk beperkingen aan het gebruik worden gesteld en dat de daarmee gepaard gaande waardedaling financieel gecompenseerd wordt (afwaardering).

Acties

Ligging melkveehouderij	Rond Natura 2000, Natte natuurparels, beekdalen		Overig Brabant	
Huidige veebezetting	<= 2,5 gve/ha	> 2,5 gve/ha	<= 2,5 gve/ha	> 2,5 gve/ha
Instrument				
1. Landschapsgronden		Samen met 4		
2. Begeleiding en ondersteuning extensiverende graasdierbedrijven				
3. Biodiversiteitsmonitor		Samen met 4		
4. Combinatie stoppers-blijvers				
5. Omschakelen naar plantaardig			**	**
6. Ondersteunen investeringen stallen	Via rijksregelingen			
7. Beëindiging veehouderij	Via rijksregelingen en Ruimte voor ruimte			

	Actieve ondersteuning
	Passieve ondersteuning; actief in combinatie
	Niet inzetbaar
	Niet wenselijk voor intensieve teelten

** Ondersteuning is niet alleen gericht op het omschakelen als zodanig, maar ook op het passend bij bodem en watersysteem toepassen van plantaardige teelten.

A. Landschapsgronden

In kwetsbare gebieden is vergaande extensivering nodig. Het rijk heeft aangekondigd hier een fors deel van het Transitiefonds binnen het NPLG in te willen zetten: € 7 miljard. Inschatting is dat hiermee in Noord-Brabant 25.000 à 35.000 hectare[26] geëxtensiveerd kan worden in de kwetsbare gebieden. Brabant wil die mogelijkheid volledig inzetten om bij te dragen aan een sterke graasdierhouderij in de kwetsbare gebieden. Noord-Brabant heeft een fiche ingediend voor de Versnellingskansen (Wsn) 2022 voor landschapsgronden voor een bedrag van €28 miljoen. Bij toekenning hiervan kan naar schatting 30-60% van de melkveebedrijven met een veebezetting tussen de 2 en 2,5 gve/ha in kwetsbare gebieden dusdanig geëxtensiveerd worden dat zij in aanmerking kunnen komen voor de uitzondering voor natuurinclusieve bedrijven.

B. Begeleiding en ondersteuning extensiverende graasdierbedrijven

Het proces om landschapsgronden beschikbaar te krijgen voor extensiverende bedrijven neemt meer tijd in beslag dan veehouders beschikbaar hebben voor het nemen van een tijdig besluit met oog op het voldoen aan de (I)OV, ook met een actieve inzet van gebiedsprocessen via de GGA. Het hebben van sterke, extensieve graasdierbedrijven is van groot belang voor het realiseren van natuur-, water- en klimaatdoelen in de kwetsbare gebieden. Daarom gaan we onderzoeken of en onder welke omstandigheden en randvoorwaarden we begeleiding en ondersteuning kunnen bieden aan graasdierhouders die natuurinclusief willen worden en nu een veebezetting hebben van 2,0-2,5

[26] Globale schatting: bij een gemiddelde afwaardering van €40.000 per hectare (ca 50%) en een voor Brabant beschikbaar budget van €1 miljard à 1,4 miljard, afhankelijk van het (op basis van de gebiedsplannen te bepalen) Brabantse aandeel in de landelijke opgave.

gve/ha. We begrijpen dat veehouders hier snel duidelijkheid over willen hebben en streven ernaar vroeg in het najaar duidelijkheid te bieden op dit onderdeel.

C. Biodiversiteitsmonitor

We maken het mogelijk dat het voor een brede groep Brabantse extensieve graasdierbedrijven hun score op de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij (BBM) kunnen berekenen. Zo kunnen deze bedrijven op basis van de Handreiking blijvend aantonen dat zij voldoen aan de vereisten inde de (I)OV voor extensieve, natuurinclusieve (biologische) bedrijven. Dit is aanvullend op het project Brabants Bodem, waaraan op dit moment ca 350 melkveehouders deelnemen. In dit project is er bovendien een driejarige beloningsregeling om verduurzaming van bedrijven extra te stimuleren. Brabants Bodem werkt aan een Biodiversiteitsmonitor voor andere graasdierbedrijven dan de melkveehouderij. Ook verbreden wij de handreiking naar andere extensieve veehouderijen (minder dan 2 gve/ha).

D. Combinatie blijvers-stoppers

Het (versneld) beschikbaar komen van landschapsgronden maakt het voor stoppende en blijvende melkveehouders makkelijker afspraken te maken over samenwerking, al dan niet in combinatie met de inzet van landschapsgronden. Zo kunnen ook de intensievere melkveebedrijven in kwetsbare gebieden extensiveren en perspectief houden. Om hen te ondersteunen bij het maken van onderlinge transacties of afspraken stellen we capaciteit (via de bestaande ondersteuningsnetwerken) beschikbaar. Ook kunnen het in voorbereiding zijnde grondruilfonds Peelvenen en de provinciale Strategische grondbank een rol spelen als stoppende melkveehouders (een deel) van hun grond willen verkopen en de blijver die grond (nog) niet wil of kan kopen.

E. Omschakelen naar plantaardig

Melkveehouders voor wie het lastig is de benodigde aanpassingen in de bedrijfsvoering (extensiveren èn stallen aanpassen met het oog op minder emissies) willen waarschijnlijk graag als ondernemer actief blijven binnen de agrarische sector. Dat kan door omschakeling naar plantaardige teelten. Wij willen dat ondersteunen omdat zo hun capaciteiten beschikbaar blijven voor een duurzaam voedselsysteem in Brabant, eventueel in samenwerking met hun collega melkveehouders die wel blijven melken. Overschakelen naar plantaardige productie is voor veel melkveehouders een ingrijpende verandering. Het vergt andere kennis, betekent een ander leefritme, enzovoort. Samen met het agrarisch onderwijs, de omgeving van ondernemers (hun adviseurs, (nieuwe) leveranciers) willen we hen daarom een omschakelprogramma aanbieden.
Plantaardige teelten hebben, vanwege hun intensievere grondgebruik in de huidige situatie vaak nog een te grote negatieve impact op bodem en water. In lopende programma's als BodemUp- is veel aandacht voor verduurzaming van de plantaardige teelten. De ondersteuning van omschakelende bedrijven dient er eveneens op gericht te zijn die verduurzamingsslag gelijktijdig te maken. Parallel aan het omschakelprogramma is het dan mogelijk om via de uitzondering voor stoppers (zie paragraaf 2.1) het houden van (melk)vee geleidelijk af te bouwen.

F. Ondersteuning investering in stallen

De provincie zet in op het versneld/ruimer beschikbaar krijgen van rijksgelden voor het subsidiëren van investeringen om stallen aan te passen om aan de (I)OV te voldoen. Het is van belang dat in er voorgenomen subsidieregelingen naast brongerichte systemen ook mogelijkheden komen voor hybride systemen die naast het reduceren van ammoniakemissie ook bijdragen aan duurzaamheidsopgaven op het gebied van sluiten van kringlopen, het reduceren van het gebruik van kunstmest, en de klimaatopgave. Noord-Brabant heeft een fiche ingediend voor de

Versnellingskansen Wsn 2022 voor financiële ondersteuning van investeringen voor een bedrag van €45 miljoen[27].

G. Beëindiging veehouderij

De (I)OV bevat een nieuwe regeling *Maatwerk voor omgevingskwaliteit*. Deze regeling vervangt de Ruimte voor Ruimte regeling. Met deze regeling kunnen ook melkveehouders de sloop van stallen bekostigen uit het ontwikkelen van een woning op een aanvaardbare locatie. Voor een uniforme toepassing van deze regeling hebben GS de *beleidsregel Maatwerk omgevingskwaliteit* vastgesteld (5 juli 2022).
Het Rijk heeft diverse beëindigingsregelingen aangekondigd. Zeker in combinatie met de acties 'Combinatie blijvers-stoppers' en 'Omschakeling naar plantaardig' kunnen deze bijdragen aan het creëren van perspectief voor melkveehouders. Knelpunt daarbij is wel dat deze regelingen op zijn vroegst in de loop van 2023 beschikbaar komen. Wij zetten ons in op het eerder beschikbaar krijgen van deze regelingen in Brabant.
Daarnaast kunnen bedrijven gebruik maken van de uitzondering voor stoppende bedrijven (zie paragraaf 2.1).

Veehouders die ervoor kiezen gebruik te maken van de uitzondering voor natuurinclusieve bedrijven hebben behoefte aan zekerheid dat zij inderdaad voldoen aan de vereisten. Wij onderzoeken hoe wij die zekerheid kunnen bieden, bijvoorbeeld in combinatie met de 'tool' voor toepassing van de BBM. Ook hebben deze veehouders behoefte aan zekerheid dat de eisen die het Rijk in het BEH gaat stellen straks er niet alsnog toe leiden dat zij hun stallen versneld moeten aanpassen. Wij treden hierover in overleg met het Rijk, gericht op een met Brabant vergelijkbare positie van deze bedrijven.
.

3.3 Hokdierhouderij

In de varkens- en pluimveehouderij is al veel geïnvesteerd in emissie reducerende systemen. Op bijna duizend locaties met varkens zijn reeds één of meerdere huisvestingssystemen voorzien van een emissiearm huisvestingssysteem met een emissiereductie van 85% of meer, dit betreft 61% van de locaties. Inmiddels wordt 66% van de varkens gehouden in huisvestingssystemen met een luchtwasser.
Op de bedrijven met leghennen waar volièrehuisvesting wordt toegepast, kan het huisvestingssysteem relatief eenvoudig, door het verhogen van de beluchtingscapaciteit, worden aangepast zodat het voldoen aan de eisen van de Verordening.

Varkens en pluimveehouderij

De duurzaamheidsopgave in de varkens- en pluimveehouderij beperkt zich niet tot het terugdringen van emissies. Het gaat ook om het mestvraagstuk en dierwelzijn. Voor mestbe-/verwerking/ -verwaarding gaat het om drijfmest aan de bron te scheiden in mest en urine. Op deze wijze komt het kunnen benutten van de potentie van dierlijke mest als energiebron beter in beeld en kan het verdienmodel van de veehouder worden verbreed.
Dierwelzijn is een belangrijk thema in deze sectoren. Steeds meer bedrijven die voor de binnenlandse markt in ketenconcepten produceren, voeren het Beter Leven Keurmerk (BLK). Het ligt in de rede dat in de toekomst bij de BLK-criteria ook extra eisen gesteld gaan worden, welke zullen leiden tot de noodzaak van nieuwe investeringen. Het vrijloop kraamhok is hier een voorbeeld van. Voor deze aanpassing zijn wel emissie reducerende systemen beschikbaar. Maar de benodigde stalaanpassing gaat gepaard met meer ruimte voor de dieren, hetgeen niet binnen de bestaande buitenmuren kan,

[27] Naar verwachting wordt nog voor de zomervakantie formeel bekend dat het ministerie dit fiche goedkeurt.

tenzij men minder zeugen gaat houden. Voor de pluimveesector is de bouw van een overdekte en een vrije uitloop een voorbeeld[28].

Overige hokdierhouderij

Naar verwachting zullen de meeste melkgeitenhouderijen die hun bedrijf gaan aanpassen de benodigde stalaanpassingen vorm geven met luchtwassers. Uitbreiding van de oppervlakte dierenverblijf voor geiten is gelet op het geitenmoratorium niet mogelijk.
De omvang van de benodigde stalaanpassingen op vleeskalverbedrijven zal per locatie verschillen. Gezien de traditionele huisvesting die overwegend aanwezig is op vleeskalverhouderijen, zal de benodigde aanpassing het een groot deel van de locaties betreffen. Voor een aantal sectoren zijn nog geen vergaand emissiereducerende huisvestingssystemen beschikbaar en is ook niet te verwachten dat deze per 1-1-2024 beschikbaar zijn. Voor deze sectoren worden emissie-eisen in bijlage 2 van de (I)OV aangepast[29].

Financiële ondersteuning

Het Rijk bereidt subsidieregelingen voor om investeren in verduurzamingen van stallen financieel te ondersteunen. Noord-Brabant zet erop in dat deze versneld beschikbaar komen voor Brabantse veehouders (zie ook paragraaf 3.6). Noord-Brabant heeft een fiche ingediend voor de Versnellingskansen Wsn 2022 voor financiële ondersteuning van investeringen voor een bedrag van €45 miljoen[30].
Het is van belang dat in er voorgenomen subsidieregelingen naast brongerichte systemen ook subsidiemogelijkheden komen voor hybride systemen die naast het reduceren van ammoniakemissie ook bijdragen aan duurzaamheidsopgaven op het gebied van klimaat en energie.

Real time meten

Voor gesloten huisvestingssystemen is het real time meten van de daadwerkelijke ammoniakemissie voor het afzonderlijke huisvestingssysteem inmiddels mogelijk. Daarmee komt de stap naar het overgaan van middelvoorschriften naar doelvoorschriften dichtbij. Voor open stallen als in de melkveehouderij vergt het betrouwbaar real time meten nog de nodige ontwikkeltijd.
Wat betreft het verschil tussen daadwerkelijke en berekende emissie zijn er niet alleen tussen bedrijven met eenzelfde stalsysteem verschillen, maar is de emissie ook niet constant in de tijd. Een RAV-emissiefactor is gebaseerd op onder andere oppervlakte per dier, productiefase en gemiddelde weersomstandigheden. Er is variatie in emissie tussen bedrijven en binnen stallen in de tijd. Deze variatie biedt aanknopingspunten om via ‘lerend management’ (specifiek op emissie gericht management) de stalemissie te reduceren en deze reductie te borgen.

Het is gewenst dat de gebruikte milieuruimte door de veehouderij transparanter in beeld wordt gebracht en dat inzicht verkregen wordt in de daadwerkelijke emissies uit stallen. Een systematiek met doelvoorschriften en met een prestatieverplichting in de vergunning, kan hieraan tegemoet komen. De transitie naar deze nieuwe systematiek omvat veel aspecten en zal meerdere jaren in beslag nemen. Om recht te doen aan de vaak uiteenlopende belangen die aan vergunningverlening zijn verbonden, is het van belang samen te werken met een brede samenstelling van overheden, bedrijfsleven, maatschappij en belangenbehartigers. Alleen zo kunnen we stappen zetten en gelijktijdig werken aan het opbouwen van vertrouwen in een nieuw systeem van vergunningverlening op basis van real time meten We starten op korte termijn met een pilot om

[28] Vleeskuikenhouders die willen omschakelen naar Beter Leven kunnen een provinciale subsidie krijgen als zij hun staloppervlakte uitbreiden zonder het aantal dieren te laten toenemen.
[29] Zie statenmededeling Time-to-Market [link toevoegen] d.d. 19 juli 2022 voor een uitgebreide toelichting en onderbouwing.
[30] Naar verwachting wordt nog voor de zomervakantie formeel bekend dat het ministerie dit fiche goedkeurt.

ervaring op te doen met het toepassen van real time meten in de vergunningverlening en zetten in op versnelling van dit proces.

3.4 Sociale impact

Samen met de gemeenten is een provinciaal ondersteuningsteam actief om (stoppende) ondernemers waar mogelijk en gewenst te ondersteunen bij de ingrijpende beslissingen die ze moeten nemen. Het gaat daarbij om de volgende activiteiten:

- Vanuit het ondersteuningsteam en VAB-IMPULS is er bij keukentafelgesprekken veel aandacht voor de sociale aspecten van de boer en zijn gezin. Indien nodig en gewenst wordt daarbij de link gelegd met professionals op dat vlak.
- Bij de opbouw van ondersteuningsnetwerken wordt binnen gemeenten een koppeling gelegd tussen het sociaal domein en de ruimtelijke ordening om zo knellende situaties te signaleren en tijdig actie te kunnen ondernemen.
- Samen met het netwerk van erfbetreders (agrivaknet) worden op provinciaal en regionaal niveau bijeenkomsten georganiseerd om kennis en kunde te bundelen. Daarbij is ook het welzijn van de boer en zijn gezin een aandachtspunt.

Dit actieve netwerk is naar verwachting goed in staat de vraag vanuit de ondernemers om steun op te vangen.

3.5 Communicatie

De communicatie richt zich primair op drie doelgroepen:

1. Veehouders
2. Hun organisaties, adviseurs en financiers
3. Gemeenten en omgevingsdiensten (medewerkers en bestuurders)

Voor deze groepen gelden de volgende communicatiedoelen:

A. Alle doelgroepen zijn optimaal geïnformeerd over de inhoud van de (I)OV aangaande de emissie-eisen aan stallen. Wat zijn de mogelijkheden, wat zijn de eisen.
B. Veehouders voelen zich gestimuleerd tijdig een besluit te nemen over de op hun bedrijf te ondernemen acties om te gaan voldoen aan de (I)OV.
C. Veehouders, hun organisaties en adviseurs hebben een goed beeld van de:
    - eisen die van toepassing zijn op hun locaties en wat de consequenties zijn als zij daar niet (tijdig) aan voldoen;
    - te doorlopen procedures en doorlooptijden om tijdig over de juiste vergunningen te kunnen beschikken;
    - daaraan verbonden risico's en mogelijkheden om die risico's te beperken;
    - mogelijkheden voor financiële ondersteuning bij aanpassing van de stallen.
D. Veehouders en hun adviseurs weten bij wie (welke overheidsinstantie) zij met welke vragen en hulp terecht kunnen.
E. Gemeenten en omgevingsdiensten weten waar zij hun kennisvragen kunnen neerleggen en welke ondersteuning er beschikbaar is voor hun VTH-taken.
F. Gemeenten en omgevingsdiensten zijn goed geïnformeerd over het protocol Toezicht en Handhaving en zijn bereid dat waar relevant toe te passen.

De inhoud van de communicatieboodschap bouwen we op vanuit deze notitie (paragrafen 2.1-2.3 en 3.1-3.3 en bijlage I). De basale kernboodschap is dat veehouders in Brabant moeten zorgen dat hun stalsystemen op 1 januari 2024 voldoen aan de strengere emissie-eisen in de (I)OV. Deze maatregelen maken onderdeel uit van de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof. De opbrengst van die maatregel levert een substantiële bijdrage aan het behalen van de richtinggevende doelen die het

Rijk aan de provincie stelt. Veel veehouders moeten nog een keuze maken over de toekomst van hun bedrijf. De eerste stap is het tijdig aanvragen van een vergunning. De provincie treft maatregelen om voor veehouders - waar mogelijk – drempels weg te nemen, om te bevorderen dat zij tijdig een vergunning aanvragen. Ook bezien wij hoe wij bedrijven in kwetsbare gebieden die extensief en natuurinclusief willen worden extra kunnen ondersteunen.

De volgende middelen worden ingezet:

Middel	Hoofdlijn inzet	Doelgroep	periode
1. Websites (www.landbouwenvoedselbrabant.nlwww.landbouwenvoedsel.nl en www.brabant.nl) en via gemeenten sites	Informatie actualiseren en completeren	1, 2, 3	Vanaf augustus 2022 - continue
2. Online tool: Wegwijzer voor veehouderij	Inhoudelijk concretiseren (infographics) optimaliseren en uitbreiden	1, 2	augustus-september 2022
3. Sociale media + webcare i.v.m. vragen die hierop komen	Ondersteuning inzet andere middelen, vergroten bewustzijn bij veehouders en adviseurs (VTH)	1, 2, 3	continue
4. Bijeenkomsten	Voor adviseurs en medewerkers gemeenten en omgevingsdiensten	3	september 2022
5. Formele brief aan veehouders	Brief met instructieve bijlage (infographic). Generiek of gedifferentieerd (naar sector/situatie).	1, 2	september 2022, herhaling Q1 2023
6. Infographics	Per sector/situatie. Beschikbaar online en fysiek (brieven, bijeenkomsten, loketten)	3 (1: zie in brief en websites)	september 2022
7. Nieuwsbrief of mailingen voor gemeenten en omgevingsdiensten	Om de voortgang te communiceren en actualiteiten	3	ntb
8. Artikelen in (online) media	Ondersteuning inzet andere middelen, vergroten bewustzijn bij veehouders en adviseurs (VTH). Via mediakanalen / vakliteratuur gericht op de veehouderij	1,2, 3	Vanaf september 2022
9. Inrichten contactpunten, denk aan apart mailadres en/of telefoonnummer waar veehouders en hun adviseurs terecht kunnen met vragen”(koppelen aan expertteam, zie 3.1)	Dit vraagt capaciteit i.v.m. bemannen loket voor afhandeling inhoudelijke vragen en dilemma`s.	1, 2	Vanaf sept 2022 tot en met 2023

Middel	Hoofdlijn inzet	Doelgroep	periode
10. Kennisuitwisseling / netwerkvorming uitvoerders VTH (zie ook 3.1)	Delen kennis en ervaring over nieuwe systemen, ingewikkelde situaties etc.	3	Start september 2022, continue
11. Toolkit voor gemeenten en omgevingsdiensten	Ondersteunen gezamenlijke communicatie, éénduidige boodschappen	1, 2, 3	Start september 2022, continue

Provincie, omgevingsdiensten en gemeenten werken nauw samen in de communicatie (één overheid) en bereiden zich voor op mogelijke crisiscommunicatie wanneer er onverwachte ontwikkelingen zich voordoen.

We zoeken samenwerking met en inzet van de communicatiekanalen van partners zoals ZLTO, BAJK, Taskforce Toekomstbestendige Stallen en andere organisaties zodat de informatie doelgroepen via meerdere kanalen bereikt. In de communicatie brengen we samenhang aan met andere aspecten van de transitie in de veehouderij: versterken natuurinclusiviteit, ondersteuning stoppende bedrijven, uitvoeringsagenda mest, etc.

De programma's Landbouw & Voedsel, Stikstof, Natuur en VTH werken bovenstaande hoofdlijnen uit tot concrete acties. Landbouw & Voedsel coördineert.

3.6 Organisatie en samenwerking

Binnen provincie

De uitvoering van de Routekaart is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de programma's Natuur, Stikstof, Landbouw & Voedsel en Vergunningen, Toezicht & Handhaving. Landbouw & Voedsel coördineert.

Vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH)

De capaciteitsvraag naar VTH neemt toe. Dit is het gevolg van de invoering van de Omgevingswet (anders werken, wijzigingen in bevoegdheden), nieuwe regelgeving (zoals Omgevingsverordening), jurisprudentie op het gebied van stikstof enz. Om tegemoet te komen aan die toenemende vraag wordt personeel geworven en opgeleid. Binnen de mogelijkheden van de huidige arbeidsmarkt biedt dat echter onvoldoende soelaas. De VTH-uitvoering loopt daarom al langere tijd tegen de grenzen van haar capaciteit aan. Daardoor staat een tijdige verlening van vergunningen voortdurend onder druk en vergt het veel inspanning om op een adequaat niveau toezicht te houden en handhavend te kunnen optreden.
In paragraaf 3.1 onder 'Procedures combineren' en 'Prioriteren' hebben we aangegeven hoe we de beperkt beschikbare capaciteit voor vergunningverlening zo efficiënt mogelijk inzetten.

Samen met gemeenten

Zoals al eerder aangegeven (paragraaf 3.1) is het goed laten verlopen van het proces richting 1 januari 2024 (en daarna) een gezamenlijk belang en een gezamenlijke verantwoordelijkheid van gemeenten en provincie en in het verlengde daarvan de omgevingsdiensten. De provincie vindt het dan ook van belang om de gemeenten hierover te informeren en in te ondersteunen. In paragraaf 3.1 is de invulling daarvan beschreven.

Bestuurlijk coördineren deze partijen hun inzet via het Bestuurlijk Overleg Transitie Landbouw (BOTL). Ook wordt een ambtelijke coördinatie vanuit het BOTL gerealiseerd als onderdeel van of in samenwerking met het expert team (zie 3.1). Hierover worden aanvullende afspraken gemaakt met de gemeenten.

Richting Rijk

Omdat Noord-Brabant vooruitloopt op de opzet en planning van het NPLG is het cruciaal dat er voor de Brabantse veehouders versneld, waar relevant vooruitlopend op het NPLG, duidelijkheid en budgetten beschikbaar komen:

- Voor investeringen in emissiereductie van duurzame stallen en beëindiging van bedrijven.
- Over de invulling van het begrip grondgebondenheid voor de melkveehouderij.
- Budgetten en systematiek voor het afwaarderen van gronden in kwetsbare gebieden. Noord-Brabant kan hier -mede met haar kennis ervaring met het instrument Ondernemend Natuur Netwerk en het in voorbereiding zijnde grondruilfonds Peelvenen en de provinciale Strategische grondbank - een grote pilot zijn. Vandaar dat er voor de eerste ronde Versnellingskansen Wsn 2022 een fiche is ingediend.

3.7 Financiële aspecten

Hieronder staan per actielijn de daarmee gepaard gaande kosten vermeld. Onderstaande tabel vat die samen en geeft de beoogde dekking weer.

paragraaf	Actie	Kosten x€1.000	dekking
3.1	Ondersteuning gemeenten en omgevingsdiensten	300	Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel
3.2	landschapsgronden	PM	Transitiefonds NPLG
	Ondersteuning extensiverende graasdierbedrijven	PM	Nader te bepalen, bij voorkeur Transitiefonds NPLG
	Biodiverstiteitsmonitor (3 jaar)	325	Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel
	Combinatiebedrijven	PM	Transitiefonds NPLG
	Ondersteunen omschakeling plantaardig	PM	Transitiefonds NPLG
3.3	Financiële ondersteuning aanpassen stallen	PM	Transitiefonds NPLG; Fiche ad €45 mln ingediend[31]
	Financiële ondersteuning stoppers	PM	Transitiefonds NPLG
3.5	Communicatie	50	Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel
3.6	Capaciteit provincie en omgevingsdiensten	PM	Binnen regulier
	Totaal	675	

Ondersteuning/samenwerking gemeenten en omgevingsdiensten

Zie paragraaf 3.1 en 3.6
Expertteam: 1,5 fte voor 1 jaar (december 2022-december 2023) en € 150.000

[31] Naar verwachting wordt nog voor de zomervakantie formeel bekend dat het ministerie dit fiche goedkeurt.

Landschapsgronden
Zie paragraaf 3.2. Dekking is voorzien in de fiche 'Landschapsgronden' voor de Versnellingsmaatregelen Wsn. Eventueel kunnen we deze voorfinancieren door gronden (tegen huidige marktwaarde) op te kopen via de in voorbereiding zijnde Strategische provinciale grondbank en/of het provinciale grondfonds Peelvenen.

Biodiversiteitsmonitor
Zie paragraaf 3.2. Eénmalige kosten (verspreid over 2-3 jaar): €100.000. Jaarlijkse kosten €75.000 per jaar. Hier berekend voor een periode van 3 jaar, uitgaande van 750 bedrijven.

Ondersteuning combinatiebedrijven
Zie paragraaf 3.2. Wordt in samenhang met het indienen van de fiches 2023 voor de Versnellingsmaatregelen Wsn concreet uitgewerkt.

Ondersteuning omschakelen naar plantaardig
Zie paragraaf 3.2. Wordt in samenhang met het indienen van de fiches 2023 voor de Versnellingsmaatregelen Wsn concreet uitgewerkt.

Financiële ondersteuning aanpassing stallen
Zie paragraaf 3.2 en 3.3 We zetten in op versneld beschikbaar komen fondsen Rijk, geen (nieuwe) inzet provinciale middelen.

Financiële ondersteuning stoppers
Zie paragraaf 3.2 en 3.3 We zetten in op versneld beschikbaar komen fondsen Rijk, geen (nieuwe) inzet provinciale middelen.

Communicatie
Zie paragraaf 3.5 nader uitwerken op basis in te zetten middelen. Orde grootte €50.000 voor de periode 2022-2023.

Capaciteit provincie en omgevingsdiensten
Zie hierboven ('ondersteuning gemeenten en omgevingsdiensten'), daarnaast binnen reguliere capaciteit.

3.8 Tijdslijn

	2022		2023			
	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Gebeurtenis						
2.1 Jurisprudentie / wetswijzigingen						
2.5 Duidelijkheid overige opgaven NPLG						
Actie						
3.1 Opzetten samenwerking met gemeenten						
3.2 Begeleiding en ondersteuning extensieve graasdierhouders						
3.2 'Tool biodiversiteitsmonitor' en 'borg voor NIL-veehouders'	voorbereiden					
3.2 Combinatie blijvers-stoppers						
3.2 Ondersteunen omschakelen naar plantaardig	voorbereiden					
3.2 en 3.3 Financiële ondersteunen aanpassen stallen	Actie richting rijk					
3.2 en 3.3 Financiële ondersteuning stoppen	Actie richting rijk					
3.5 Communicatie – informeren via web site en aanschrijvingen						
3.5 Bijeenkomsten (timing afhankelijk van juridische duidelijkheid en duidelijkheid NPLG)						
3.5 Communicatie tussen overheden						

3.9 Risico's en onzekerheden veehouders

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de veehouders. IN de rechtse kolom staat aangegeven welke acties, zoals verwoord in de voorgaande paragrafen, de provincie onderneemt om deze waar mogelijk te verkleinen of weg te nemen.

Risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de individuele veehouder	**Veehouders die het betreft**	**Inzet provincie op**	**Tijdlijn**
Banken zijn vanwege hun zorgplicht terughoudend om financieringsaanvragen in behandeling te nemen zolang het rijksbeleid nog in discussie is.	Alle veehouders die hun stallen willen aanpassen, maar probleem wordt groter naarmate bedrijven dichter bij kwetsbare gebieden liggen en men wil uitbreiden in dieraantallen.	Zo snel mogelijk duidelijkheid geven over de inhoud van het gebiedsplan en de doorvertaling in de Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak en het versneld beschikbaar komen van financiële ondersteuning voor stalaanpassingen (zie paragraaf 3.2 en 3.3).	Q2 2023
Generieke aangescherpte emissie-eisen in landelijke BEH per 2025	Alle veehouders, maar in het bijzonder diegenen die hebben gekozen voor natuurinclusieve landbouw en die alsnog hun stallen moeten aanpassen	Overleg met rijksoverheid gericht op uitzondering voor deze groep veehouders	Q4 2022
Rechter oordeelt dat RAV emissiefactoren onvoldoende waarborgen bieden tegen het toenemen van de belasting van Natura 2000 gebieden	Veehouders die de stallen met brongerichte systemen willen aanpassen (het betreft overwegend melkveehouderijen) en die gelijktijdig meer dieren willen houden dan wel emissieplafond opvullen	Zo snel mogelijk na rechterlijke uitspraak consequenties voor Wnb-vergunningverlening en bijlage 2 bepalen.	Q4 2022

Risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de individuele veehouder	Veehouders die het betreft	Inzet provincie op	Tijdlijn
Ruimtelijke verdeling emissiereductiedoelstellingen binnen de gebieden met de drie onderscheiden emissieopgaven in landelijke stikstofkaart zijn nog niet definitief.	Alle veehouderijen	Zo snel mogelijk duidelijkheid geven over de inhoud van het gebiedsplan en de doorvertaling in de Groenblauwe Gebiedsgerichte Aanpak	Q2 2023
Vertaling reductiedoelstelling per gebied naar eisen aan individuele bedrijven	De uiteindelijke reductieopgave voor het individuele bedrijf is pas bekend als het gebiedsplan en de vertaling ervan in de GGA heeft plaatsgevonden. Dit is mede afhankelijk van het aantal stoppende bedrijven in de nabije omgeving.		Q2 2023
Definitieve invulling water- en klimaatdoelen (waaronder grondgebondenheid) nog niet uitgewerkt.	Alle grondgebonden veehouders	Aandringen op snelle duidelijkheid vanuit rijksoverheid	Q4 2022
Aanvullend beleid/ regelgeving m.b.t. dierwaardige veehouderij en zoönosen	Alle veehouders	Aandringen op snelle duidelijkheid vanuit rijksoverheid	Q4 2022
Onzekerheid over toegang tot landschapsgronden in kwetsbare gebieden	Grondgebonden veehouders nabij kwetsbare gebieden	Onderzoeken op welke wijze begeleiding en ondersteuning kunnen bijdragen aan oplossing van dit probleem (zie paragraaf 3.2).	Q4 2022
Definitieve kaders flankerend rijksbeleid nog niet uitgewerkt	Veehouders die graag willen stoppen en die willen opteren voor deelname aan beëindigingsregeling, de bedrijven die overwegen om de stallen aan te passen, alsook bedrijven die vergunning willen	Vooraf zo veel mogelijk wegnemen van mogelijke belemmeringen in de uiteindelijke uitwerking van de regeling. Aandringen op snelle	Q1 2023

Risico's en onzekerheden vanuit het perspectief van de individuele veehouder	Veehouders die het betreft	Inzet provincie op	Tijdlijn
	aanpassen en tegelijkertijd inschrijven om met de LBV mee te doen.	duidelijkheid over aanscherping reductie-eisen in landelijke BEH	
Vergunningprocedure niet tijdig afgerond	Alle IPPC bedrijven, alle bedrijven die extern salderen en als intern salderen vergunningplichtig wordt alle bedrijven.	Zo veel mogelijk voorkomen van piekbelasting bij VTH, door communicatie, delen kennis en capaciteit, combineren procedures, en prioriteren in aanvragen (zie paragraaf 3.1).	Tot en met 2023
Stallen worden niet tijdig aangepast als gevolg van capaciteitsproblemen bij stallenbouwers	Veehouders die de vergunning en financiering voor hun stalaanpassing rond hebben	Risicogericht toezicht houden en handhaving rekening houdend met het aspect verwijtbaarheid van de ondernemer (zie bijlage Protocol Toezicht en Handhaving).	Tot en met 2023

Bijlage I
Beslis- en stappenplannen

Deze bijlage geeft een overzicht van de keuzemogelijkheden voor veehouders wiens bedrijf (per 1-1-2024) niet voldoet aan de eisen van de (I)OV en de stappen die hij of zij moet zetten als gevolg vna de verschillende keuzes.

A Rundveehouderij

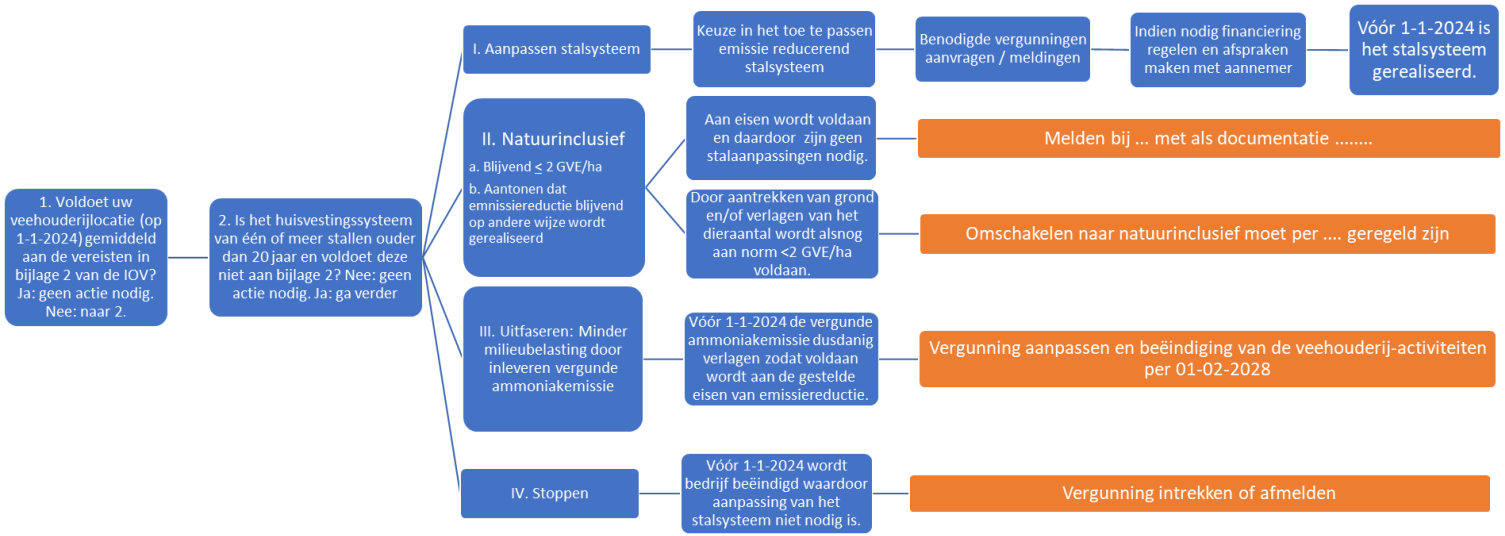

NB: de optie II Natuurinclusief in dit schema is ook relevant voor andere sectoren met graasdieren zoals schapen of grondgebonden vormen van varkens- of geitenhouderij.

B Overige veehouderijen

Bijlage II
Protocol Toezicht en Handhaving

Inleiding

Op grond van de Interim Omgevingsverordening Noord-Brabant (IOV) zijn eisen opgelegd aan veehouderijen inzake de ammoniakemissie uit stallen.
Veehouderijen die nog niet aan deze eisen voldoen hebben de keuze om:

1. de emissies terug te brengen door een of meer huisvestingssystemen aan te passen;
2. over te schakelen naar natuurinclusieve landbouw;
3. gebruik te maken van de regeling voor per 1-1-2028 stoppende bedrijven, of
4. het bedrijf voor 1-1-2024 te beëindigen.

De provincie is bevoegd gezag voor de regels die zij in de IOV heeft gesteld. Daarnaast is de provincie het bevoegde gezag op basis van de Wet natuurbescherming. Bijna alle agrarische bedrijven vallen voor de Wabo onder het bevoegde gezag van de gemeente.

Dit protocol beschrijft de aanpak voor de uitvoering van vergunningverlening, toezicht en handhaving.
Om bedrijven tijdig in beweging te krijgen is een doeltreffende communicatie in 2022 en daarna essentieel voor een effectief VTH-traject. Het communicatietraject maakt geen onderdeel uit van dit protocol.

Doel

Het met behulp van de inzet van het VTH-instrumentarium agrarische bedrijven er toe bewegen te (laten) voldoen aan de eisen zoals gesteld in de IOV.

Uitgangspunten

- Circa 2200 agrarische bedrijven dienen een keuze te maken.
- De data en de regels voor stalaanpassingen wijzigen niet.
- Een bedrijf voldoet als het op 1-1-2024 de benodigde vergunning(en) heeft voor de bedrijfsactiviteiten en in werking is conform deze vergunning(en).
- Toezicht en handhaving vindt plaats op basis van de provinciale bevoegdheid; IOV en Wet natuurbescherming (Wnb). Waar in dit protocol Wnb of IOV staat, wordt vanaf 1-1-2023 de Omgevingswet of OV bedoeld.

Vergunningverlening

Inleiding

Veel veehouders wachten met het maken van een keuze over de voortgang of doortonwikkeling van hun bedrijf. Tot aan de IOV-datum van 1-1-2024 is de inzet, ook vanuit VTH, erop gericht om bedrijven ertoe te bewegen hun stallen aan te passen en indien nodig een vergunningaanvraag in te dienen. De ondernemer zal een keuze moeten maken over de toekomst van zijn bedrijf. Zo nodig zullen vergunningen moeten worden aangevraagd en stallen moeten worden aangepast. Dit alles kost tijd. Het verkrijgen van een onherroepelijke vergunning kost ten minste 6 maanden procedure tijd en is op zijn vroegst weer 6 weken later onherroepelijk. Voor het feitelijk uitvoeren van stalaanpassingen na het verkrijgen van een onherroepelijke vergunning is ook nog tijd nodig. De regels zijn nu al bekend, evenals voornoemde termijnen. Dit betekent dat een ondernemer die pas na 1 april 2023 in actie komt en daardoor niet (tijdig) kan voldoen aan de IOV daardoor, in hoge mate verwijtbaar is. Hoe eerder men begint hoe minder risico op verwijtbaar handelen.

Omvang

We houden rekening met 2200 aanvragen en/of verzoeken om een verklaring van geen bedenkingen.

Uitvoering Vergunningverlening

Vergunningverlening vindt plaats op basis van de uitgangspunten zoals vastgelegd bij GS-besluit van februari 2020 (C2250131/4634866). Dat wil kort samengevat zeggen dat we aanvragen als volgt in behandeling nemen:

4. op volgorde van binnenkomst,
5. door bedrijven waarvoor een handhavingsverzoek is ingediend naar voren te halen,
6. door bedrijven die een subsidie dreigen mis te lopen, naar voren te halen, en
7. op aanwijzing van GS.

Optioneel: rekening houdend met een werkbaar beoordelingsproces door de omgevingsdienst is het mogelijk om aanvullende criteria hier aan toe te voegen, bijvoorbeeld op basis van ligging t.o.v. N2000-gebied of sector.

Toezicht en handhaving

Inleiding

Op basis van de provinciale opdracht worden jaarlijks risicogericht toezicht gehouden op de naleving van de Wnb. Dit gebeurt op een adequaat niveau van toezicht.
In de periode tot 1-1-2024 is een bedrijf sowieso niet in overtreding op basis van de emissie-eisen uit de IOV. Daarom is inzet op communicatie cruciaal.
De T&H-uitvoering is gebaseerd op een heldere communicatiestrategie met de kernboodschap: *De emissie-eisen uit de IOV zijn een feit en worden niet meer aangepast. De provincie zal handhavend optreden als niet tijdig wordt voldaan aan de IOV.*
In het toezicht op het voldoen aan de IOV kunnen verschillende situaties worden aangetroffen, te weten:

1. Het bedrijf voldoet aan de IOV.
2. Het bedrijf voldoet niet, en heeft niet of niet alle benodigde vergunningaanvragen en/of meldingen ingediend.
3. Het bedrijf voldoet niet, maar heeft alle benodigde vergunningaanvragen en/of meldingen ingediend:
    a. voor aanpassing stalsysteem,
    b. voor aanpassing stalsysteem EN uitbreiding tot boven het toegestane emissieplafond Wnb (dmv extern salderen).
4. Het bedrijf voldoet niet, heeft de benodigde vergunning(en), maar de stallen nog niet aangepast (bedrijf is niet in werking volgens de vergunning(en)).
5. Het bedrijf heeft stallen wel aangepast (voldoet aan IOV), maar heeft niet de benodigde vergunningen waarvoor GS het bevoegde gezag is.
6. Het bedrijf voldoet niet en staat leeg (geen dieren aanwezig).

Toezicht tot april 2023

In het toezicht worden de ondernemers erop gewezen dat zij uiterlijk 1 april 2023 een keuze moeten hebben gemaakt door de daarvoor benodigde meldingen of vergunningaanvragen bij het bevoegde gezag te hebben ingediend. De boodschap van de toezichthouders is onderdeel van de totale communicatiestrategie.

Toezicht na april 2023

Het toezicht sluit aan bij eerdere communicatie en de verschillende fasen waarin een bedrijf zich kan bevinden.

	Constatering	vervolg
1	Bedrijf voldoet aan de IOV (daaronder begrepen de gevallen die zich aangemeld hebben voor de uitzingregeling (art 2.68 IOV)	Geen vervolg op toezicht nodig
2	Bedrijf voldoet niet, en heeft niet of niet alle benodigde vergunningaanvragen en / of meldingen ingediend	Vervolg op toezicht nodig. Communiceren dat als bedrijf op 1-1-2024 niet voldoet wij handhavend gaan optreden.
3	Bedrijf voldoet niet, maar heeft alle benodigde vergunningaanvragen en/ of meldingen ingediend a. voor aanpassing stalsysteem b. voor aanpassing stalsysteem EN uitbreiding tot boven het toegestane emissieplafond Wnb	
4	Bedrijf voldoet niet, heeft de benodigde vergunning(en), maar de stallen nog niet aangepast (bedrijf is niet in werking volgens de vergunning(en))	
5	Bedrijf heeft stallen wel aangepast (voldoet aan IOV), maar heeft niet de benodigde vergunningen waarvoor GS het bevoegde gezag is.	
6	Het bedrijf voldoet niet en staat leeg (geen dieren aanwezig)	Toezichtactie nader te bepalen, afhankelijk van de nog resterende gebruiksmogelijkheden van de desbetreffende stallen

Let wel: in 2023 worden alleen die bedrijven die vallen binnen het reguliere toezichtprogramma bezocht. Het betreft jaarlijks ongeveer 800-900 bedrijven.

Toezicht na 1 januari 2024

Vanaf 1-1-2024 kan een bedrijf in overtreding zijn van de IOV.

Op basis van de verschillende fasen waarin een bedrijf zich bevindt betekent dit de volgende aanpak bij een controle van het bedrijf.

	constatering	vervolg
1	Bedrijf voldoet aan de IOV (daaronder begrepen de gevallen die zich aangemeld voor de uitzingregeling (art 2.68 IOV)	Geen toezichtactie of IOV-brief nodig; wel regulier Wnb-toezicht
2	Bedrijf zit in afwachtende houding: voldoet niet, en heeft geen aanvraag ingediend	Op basis van de Landelijke Handhavingsstrategie (LHS) wordt het gedrag van de ondernemer (het negeren van waarschuwingen) als calculerend of crimineel

		beschouwd. Aanpak volgens LHS, reguliere VTH-uitvoering. Aandachtspunt: gelijk speelveld t.o.v. bedrijven die in 2023 zijn bezocht en aangeschreven (o.a. m.b.t. reële hersteltermijnen).
3	Bedrijf voldoet nog niet, heeft aanvraag ingediend, maar nog geen vergunning	De verwijtbaarheid van de ondernemer wordt beoordeeld (oorzaak kan gelegen zijn in wachttijd bij vergunningverlening). Aanpak volgens LHS. Bij oorzaak wachttijd vergunningverlening wordt in het bestuursrechtelijke spoor een hersteltermijn geboden die ingaat op het moment dat de gevraagde vergunning onherroepelijk is. Aandachtspunt: gelijk speelveld t.o.v. bedrijven die in 2023 zijn bezocht en aangeschreven (o.a. m.b.t. reële hersteltermijnen).
4	Bedrijf voldoet nog niet, heeft vergunning, maar stallen nog niet aangepast	De verwijtbaarheid van de ondernemer wordt beoordeeld. Aanpak volgens LHS. Aandachtspunten: • gelijk speelveld t.o.v. bedrijven die in 2023 zijn bezocht en aangeschreven • reële termijnen voor stalaanpassing.
5	Het bedrijf voldoet niet en staat leeg (geen dieren aanwezig)	Toezichtsactie nog te bepalen: Is hier sprake van een overtreding van de IOV? Zo ja, wat is de grondslag van de aanschrijving? Aandacht voor mogelijkheden voor doorstart. Zijn alleen dieren niet aanwezig, of is ook de stalinrichting verwijderd?
6	Bedrijf voldoet nog niet en wil gaan stoppen	Interventie conform de LHS.
7	Bedrijf heeft stallen wel aangepast (voldoet aan IOV), maar nog niet de benodigde vergunningen	Oorzaak wachttijd bij VV: geen verwijtbaar gedrag; geen aanschrijving. Oorzaak door te laat indienen van de aanvraag: reguliere T&H route; evt. aanschrijving op basis van andere overtreding dan IOV--> Door provincie bij Wnb vergunningplicht. Door gemeente bij Wabo milieu. Tenzij situatie (om andere reden) niet legaliseerbaar is: dan ook reguliere T&H route